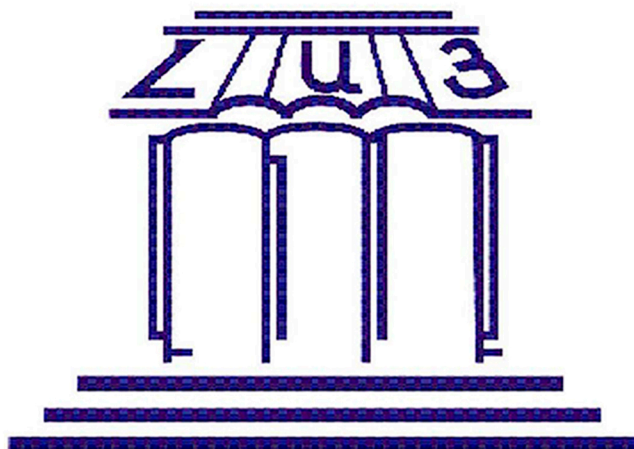

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

10185

3KCM1

11- - 95

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀՆԵՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈՂՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՅՆՔ.

ՀամԼԵՄ

ՌՈՒՍ. ԿՈՄ. ՅԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹՅԱՆ

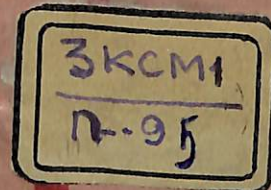
ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կոնազեկտ խմբակների յեվ խորհուրդապետների
յերխատարական սեկցիաների ղեկավարների
համար

1.0

2-րդ լրաց. հրատարակությունից

Փարզմ. ՀՈՒՆԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ № 103

ՍԵՐԵՂԱՆ 1924.

24 SEP 2006

ՀԱՅԵՍՏԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐՈՒ, ՄԻԱՅՆՔ.

3KCM. ԹՈՒՍ. ԿՈՄ. ՅԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹՅԱՆ

Ռ-95

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կոնսպեկտ խմբակների յեվ խորհուրդալրոցների յերիտա-
սարդական սեկցիաների ղեկավարների համար

2-րդ լրաց. հրատարակությունից

Թարգմ. Հ Ո Ւ Շ Ի Կ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ—№ 103

ՅԵՐԵՎԱՆ—1924.

01 JUN 2013

10185

31091-61

ԱՌԱՋԱԲԱՆ 2-ՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ

Այս գրքի առաջին հրատարակությունը տարածվեց մի շարքովա ընթացքում: Այդ ցույց է տալիս, վոր կոնսպեկտը անհրաժեշտ է վոչ միայն խորհկուսդպրոցների կուրսանտների համար, այլ վոչ պակաս չափով նաև յերիտասարդական շարժման խմբակներին: Այդ պատճառով մենք վորոշեցինք 2-րդ հրատարակությունը լրացնել միջանի նոր նյութերով, ցույց տալ նաև այն գրականությունը, վորը հնարատես միության ամեն մի շարքային անդամին ավելի խորացնելու իր գիտությունը յերիտասարդական շարժման պատմության վերաբերմամբ:

Յերիտասարդական շարժման մասին մեր ունեցած գրականությունը չափազանց աղքատ է: Այն հիմնական նյութը, վորից մենք ոգտվել ենք այս կոնսպեկտը կազմելիս, մինչև այժմս դեռ չէ հրատարակված: Առաջիկայում «Յերիտասարդ Գվարդիա» հրատարակչությունը մտադիր է լույս ընծայել մի շարք բրոշյուրներ՝ նվիրված յերիտասարդական շարժման պատմությանը: Բայց մինչև այդ բրոշյուրների հրատարակելը, յեղած նյութերի հիմնական մասը յես ոգտադործել եմ «Ռուսաստանի յերիտասարդական շարժման պատմության տեսություն» աշխատության համար, վոր կսկսի լույս տեսնել «Յերիտասարդ Գվարդիա» («Молодая Гвардия») հանդիսում մոտակա համարից սկսած:

Գրականությունը մենք բաժանել ենք յերկու խմբի՝ ղեկավարների և միության սոսկական անդամների համար:

9 հուլիսի 1923 թ.

ԼԵՂԳՈՒՐ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ 1-ԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ

Այս կոնսպեկտը հարմարեցրած է նահիտորհկուսդպրոցների դասընթացքին: Իհարկե, վորոշ փոփոխություններով նա կարող է ոգտագործվել զեկուցումների համար և յերիտասարդական շարժման պատմությանը նվիրված Ռուսկոմյեբրիտմիության ակումբներին կից խմբակներում, սեմինարական աշխատանքների ժամանակ, ինչպես նաև միության բջիջներում:

Ներկա դասախոսությունների դասընթացքի նպատակը պետք է լինի վոչ թե կատարված աշխատանքի փորձի ցուցադրումը, այլ բացառապես Ռուսաստանի յերիտասարդական շարժման զարգացման ընդհանուր պատկերացումը: Իսկ դրա անհրաժեշտ նախադրյալն այն է, վոր զեկուցանողը չսահմանափակվի ֆակտերի չոր ու ցամաք թվարկումով, այլ իր զեկուցումը կառուցանի հնարավոր չափով կենդանի և գրավիչ շաղկապված պատմության ձևով: Ունենդրի գլխում ամենից առաջ պետք է պահպանվեն՝ շարժման սխեման, միջանի ամենահետաքրքրական և կարևոր ֆակտեր և, վերջապես, բոլոր մանրամասներին անձամբ ծանոթանալու ցանկություն: Բացի դրանից հարկավոր է բացատրել, թե ինչո՞ւ շարժումն ընթացավ հենց այդ և վոչ ուրիշ ճանապարհով, ինչո՞ւ Ռուսաստանում յերիտասարդական շարժումն անխուսափելիորեն պետք է ընդունեն կոմունիստական բնույթ և այլն:

Կոնսպեկտը կազմված է այնպես, վոր կուրսանտները կարողանան կարգալ ինքնուրույնորեն. վորոշ չափով նա պետք է ծառայի նրանց համար վորպես ձեռնարկ:

Այն նահկումում, վորտեղ չկա յերիտ. շարժմանը փոքրիշատե ծանոթ զեկուցանող, և վորտեղ, մյուս կողմից, պատանեկան սեկցիան նահիտորհկուսդպրոցում բազմամարդ չէ,—ամենից լավն է՝ գործադրել սեմինարական պարապմունքների ձևը: Ժողովներից մեկում կուրսանտներից հինգ դասախոսություն թվի համեմատ ընտրվում են զեկուցողներ, վորոնք արդեն ինքնուրույն կերպով մշակում են կոնսպեկտում նշված ամբողջ նյութը: Բայց այստեղ ևս, իհարկե, նահկումը պետք է նշանակի մի ղեկավար, վորը գիտենա վոչ պակաս, քան կուրսանտների միջից ընտրված զեկուցանողները:

Պետք է աշխատել յերիտասարդական շարժման պատմության դասընթացքը կարգալ միայն այն ժամանակ, յերբ կուրսանտները լրսած կլինեն հեղափոխական շարժման պատմության ընդհանուր դասընթացքը:

Խորհկուսդպրոցներից դուրս գտնվող խմբակների համար կոնսպեկտից ոգտվելիս պետք է մտցնել հետևյալ փոփոխությունները. 1) անհրաժեշտ է ավելացնել Ռուսաստանի հեղափոխական շարժման համառոտ տեսությունը, 2) դասընթացքն ընդլայնել յերկու անգամ (կամ ել ավելի, վորովհետև խմբակներին մասնակցողները հնարավորություն չունեն մշակելու անհրաժեշտ նյութը, և 3) պարապմունքների ժամանակի $1/2$ -ից ավելին անպայման հատկացնել դրույցներին և միայն մնացած մասը՝ խմբակի ղեկավարի զեկուցմանը:

ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ Ա.

ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԱՍՍԱՅԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՍԿԶԲՆԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Թանգարանի
հասցեն
և
հասցեն

«Բանվորական յերիտասարդութիւնը
ավելի ինքնուրույն է, քան բարձր դասակար-
գերի յերիտասարդութիւնը: Կյանքն ավելի
վաղ հասակում և ավելի մեծ դաժա-
նությամբ և մղում նրանց դեպի գոյութեան կռիւ,
վորով և հնարագիտութեան ու գիմաղկունութեան ա-
ռանձին կնիք դնում յերիտասարդներից նրանց վրա, վորոնց
հաշտութեամբ և ազատութեամբ խորտակում էր... Վարպետ-
ների և գործատերերի հետ ունեցած ընդհարումները բանվոր-
ական յերիտասարդութեան մեջ զարգացնում են զարմանալի
համերաշխութիւն: 1878 թվականի դարձանք, նոր մանա-
րան-Փարբիկայի բանվորների գործադուլի ժամանակ ձերբա-
կալվել և բանտարկվել էին վոստիկանատանը Փարբիկայի
միջանի փոքրահասակ բանվորներ: Նրանց ընկերներն ան-
միջապես խմբով գնացին վոստիկանատուն և պահանջեցին
նրանց ազատել: Դուրս յեկավ յերեխայական յուրահատուկ
ցույց: Չափահաս բանվորները վոչ մի մասնակցութիւն
չունեցան այդ ցույցում:

Նրանք միայն հեռվից դիտում էին... Յերբ Փարբի-
կայի ընդարձակ բակում տեղի էին ունենում գործադու-
լարարների մեծ ժողովները, փոքրահասակները կողակային
խուզարկու խմբակի դեր էին կատարում: Նրանք զարմա-
նալի հոտառութեամբ իմանում էին թշնամու մոտենալը և
այդ մասին անմիջապես հայտնում մեծերին: (Պրիխանով.
„Русский рабочий в революционном движении“, հրատ.
1919 թ., յերես 16):

Բանվորական յերիտասարդութիւնը 14—15 տարե-
կան հասակից մտնում էր ս.-դ. գործարանային խմբակ-
ների մեջ և ամենաներգործոն մասնակցութիւն էր
ցույց տալիս գործադուլներին և ցույցերին: 19—20

տարեկան յերիտասարդ բանվորը դառնում էր արդեն
ղեկավար, վորին ականջ էր դնում բանվորական մաս-
սան: Որինակ, Ուեստսայի բանտում 1903 թվին 105 «քա-
ղաքականներից» 30-ը 20 տարեկանից պակաս հասակ
ունեցին: Յեկատերինսկայում գործադուլի ձերբակալ-
ված 64 ղեկավարներից 28-ը քսան տարեկանից պակաս
եցին: Բանտը բանվորական յերիտասարդութեան համար
յուրահատուկ մի «Սվերդլովիա» յեր (Սվերդլովի համա-
լսարան), վորտեղ նրանք ստանում էին հեղափոխական
դաստիարակութիւն:

Ինչո՞ւ միջակ 17 րկա-
կանը մասսայական
օարժաւմեք էին
ծագում:

Պատճառներն այստեղ շատ են: Նախ՝
առանձին յերիտասարդական շարժու-
մը իմաստ է ստանում միայն իբրև
մասսայական մի շարժում, վոր ընդ-
գրկում է բանվորական յերիտասարդութեան լայն
խավեր: Անլեզալ պայմանները հնարավորութիւն
չեցին տալիս մասսայական շարժման աճման: Յեր-
կրորդ՝ հեղափոխական կազմակերպութիւնների անլեզա-
լութիւնը անհրաժեշտ էր դարձնում հեղափոխական ամ-
բողջ շարժման կենտրոնացումը, անպատակահարմար կլի-
ներ այդ շարժման ջլատումը և պատանիների ու չափահաս
բանվորների համար առանձին կազմակերպութիւնների
ստեղծումը: Յերրորդ՝ բանվորական յերիտասարդութիւնը
զուրկ էր այն գիտակցութիւնից, վոր ինքն ունի տնտե-
սական և դաստիարակչական իր առանձին խնդիրները:
Այս գիտակցութիւնը կարող էր առաջանալ միայն
կուլտուրական վորոշ զարգացման հետեանքով. յեվ,
վերջապես, հարկավոր է մոռանալ, վոր մինչև 1905
թվականը չափահասների կազմակերպութիւնները բաղ-
կացած էին գլխավորապես յերիտասարդութիւնից:

Ինչո՞ւ ինչպիսի
օարժաւմեք:

Այսպես էր շարժումը աշակերտ և ուսանող
յերիտասարդութեան մեջ: Աշակերտ յերիտասար-
դութիւնը, վոր ծագում էր գլխավորապես մանր և միջին
բուրժուազիայի խավերից, բնականաբար ընկնում էր հե-

դափնական կռիւ մեջ միապետութեան դեմ, այսինքն ազնվական դասի կամ հողատերերի դասակարգի գերիշխանութեան դեմ: Սրան հարկավոր եւ ավելացնել նաև գործաւորային այն միջնորդան ու վստիկական վոգին, վոր իշխում էին դպրոցական պարապմունքների մեջ ցարիզմի ժամանակ, յերբ արգելվում եր կարդալ «ազատ» գրքուկներ: Վերջին հանգամանքը ինտելիգենտ յերիտասարդութեան համեմատաբար բարձր կուլտուրական մակարդակի հետ միասին, ինչպես և այն, վոր դըպրոցը ներկայացնում եր վորոշ կազմակերպչական միջուկ, վորտեղ հող կա տվյալ դպրոցի յերիտասարդութեան միավորման համար, հասկանալի յեն դարձնում, թե ինչո՞ւ յերիտասարդական շարժումը ծնվում ե նախ և առաջ վորպես ուսանողութեան և աշակերտութեան շարժում: Հարկավոր ե հիշել նաև, վոր հեղափոխական խմբակների և կուսակցութիւնների հետ աշակերտ և ուսանող յերիտասարդութիւնն ավելի քիչ կապ ունեն, քան գործարանային բանվորական յերիտասարդութիւնը: Այս հանգամանքը ևս մղում եր աշակերտ ուսանող յերիտասարդութիւնը դեպի ուրույն յերիտասարդական կազմակերպութիւնների ստեղծումը:

1884 թվականին «Народная Воля» կուսակցութիւնը անհաջող փորձ արեց ստեղծելու յերիտասարդութեան հեղափոխական առաջին կազմակերպութիւնը. ինչ վերաբերում ե ուսանողութեանը, նա իր հասակով և կազմակերպութիւնների բնույթով մոտ ե ավելի չափաւորներին, քան յերիտասարդութեանը: Հիշատակենք ուսանողութեան դերը, այսպես կոչված, ժողովրդի մեջ մտնելու ժամանակ, 1891 թվականին սովի դեմ կռիւի և 1905 թվականի հեղափոխութեան մեջ:

Հարավ—Ռուսական
յերիտասարդական
միութիւն:

1901 թվականին Ռուսաստանի դաշնական քաղաքներում յերեւան են դալիս աշակերտական յերիտասարդական կազմակերպութիւններ՝ Պիտերում, Թիֆլիսում, Ռոստովում:

վում/Ռ. վ., խարկովում և այլն: 1902 թվականին հարավում հրավիրվեց այդ կազմակերպութիւնների համագումարը, վորտեղ կազմվեց «Հարավ—Ռուսական Միջնակարգ Դըպրոցների Աշակերտական Խմբակների Կենտր. Կոմիտեն»: 1903 թ. կայացավ յերկրորդ համագումարը: Այդ ժամանակ կազմակերպութիւնների մեջ մտնում էին մոտ 500 հոգի, վորոնք բաժանված էին 40 խմբակների: Այդ խմբակների գլխավոր նպատակն ինքնակրթութիւնն եր. բացի դրանից խմբակը կռիւ եր մղում դպրոցական ընթերցանութիւնը. իսկ ընկերներից վոմանք մասնակցում էին ընդհանուր քաղաքական աշխատանքին (թուղքիկների և առհասարակ գաղտնի գրականութեան տպագրումն ու տարածումը) Բնորոշ ե, վոր այդ կազմակերպութիւնը կրում եր զուտ սոցիալ-դեմոկրատական բնույթ, վորի մասին վկայում ե 2-րդ համագումարի վորոշումը. «Համագումարն անհետաձգելի և անհրաժեշտ ե համարում յերիտասարդութեան մեջ պրոլետարական սոցիալիզմի սկզբունքների պրոպագանդ, վորոնց միակ ջատագովը, համագումարի կարծիքով, Ռ. Ս.—Դ. Բ. Կ.—ն ե»: Կարիք եր զգացվում նույնիսկ կռիւ մղելու եսերների դեմ, վորոնք աշխատում էին աշակերտական յերիտասարդական կազմակերպութիւններին տալ զուտ կուլտուրական և ապաքաղաքական բնույթ: Այդ մասամբ բացատրվում ե նրանով, վոր հարավում այդ ժամանակ առհասարակ ուժեղ էին միայն ս.—դ. կազմակերպութիւնները: Աշակերտ յերիտասարդութեան վրա ս.—դ. ազդեցութեանը խիստ նպաստեց Ռոստովի հռչակավոր գործադուլը 1902 թվականին («Революция на Дону», № 3, 1922 թ.): Բայց, մյուս կողմից, աշակերտ յերիտասարդութիւնը չեւ կարող չթեքվել ս.—դ. ի կողմը նաև այն պատճառով, վոր միայն վերջինս եր տալիս պարզ և հասկանալի նշանաբաններ ու հենվում բանվոր դասակարգի վրա, վորն այդ ժամանակ (1902 թվականին) դարձավ հեղափոխական ահարկու ույժ:

Մոտավորապես նույն բնույթն եր կրում շարժումը

մը աշակերտության մեջ Ռուսաստանի նաև մյուս քաղաքներում: Մեծագույն միություններից մենք կը հիշատակենք «Աշակ. Յերիտասարդության Հյուսիսային Միությունը», վոր գոյութիւն ունեւ Պիտերում 1904 թվականին, Կազանի «Միջնակարգ Դպրոցների Աշակերտների Միացած Խումբը» և շարժումը հոգևոր սեմինարիաների աշակերտների մեջ, վորոնք կազմակերպում էին իրենց համագումարներն ու ունեյին իրենց Կենտրոնական Կոմիտեն:

Կուսակցութիւն չեւ
առաջինը. յերիտասարդութիւն:

«Искра»-ն մեծ ուղադրութիւն եւ հատկացում այս շարժման: Աշակ. յերիտ. կազմակերպութիւնները նշանակութիւն

ունեյին կուսակցութիւն համար նախ՝ վորպես տեխնիկական ոժտնաշինչ ույթ (թուղթիկներ տարածելու մեջ եւ այլն), յերկրորդ՝ վորպես կուլտուրական ուժերի մատակարար (վերջիններս կարիքը միշտ յեղել եւ հագին). նույն կազմակերպութիւններն էյին, վոր տալիս էյին բավականաչափ պատրաստված պրոֆեսիոնալ հեղափոխականներ: Այսպես, մենք տեսնում ենք թերթում 5 մեծ հոդված Հարավ-Ռուսական Խմբակի մասին և 70՝ փոքրը ուրիշ քաղաքների աշակերտական շարժման նվիրված: Սրանցից մենք կարող ենք յեզրակացնել, վոր աշակ. յերիտասարդութիւն լավագույն մասը կուլում եւ բանավոր դասակարգի հետ միասին, չնայած դպրոցում հեղափոխական վոգու վոչնչացման համար իշխանութիւն ձեռք առած հուսահատական փորձերին: 1904—5 թ. անցավ դպրոցական դասադուլների ալիքը:

Թե վորքան մեծ եւ աշակերտական շարժման նըշանակութիւնը, կարելի յե յեզրակացնել նրանից, վոր Ռ. Ս.-Դ. Բ. Կ. 2-րդ համագումարը ընկ. Լենինի առաջարկութեամբ ընդունեց հատուկ բանաձև աշակ. յերիտասարդութիւն նկատմամբ: Առաջ ենք բերում այդ բանաձևն ամբողջովին. «Ռ. Ս.-Դ. Բ. Կ. 2-րդ համագումարը վողջունում եւ աշակերտական յերիտասարդութիւն

հեղափոխական ինքնագործունեյութիւն կենդանացումը. առաջարկում եւ կուսակցութիւն բոլոր կազմակերպութիւններին ցույց տալ ամեն տեսակի աշակցութիւն «այդ յերիտասարդութիւն կազմակերպվելու ձգտումներին և խորհուրդ եւ տալիս աշակերտական բոլոր խմբակներին նախ՝ իրենց գործունեյութիւն մեջ առաջին տեղը տալ իրենց անդամների ամբողջական ու հետևողական սոցիալիստական աշխարհայացքի մշակման, լուրջ ծանոթանալով, մի կողմից, մարքսիզմին, մյուս կողմից՝ ռուսական նարոդնիկութիւն ու Արևմտյան Յեւրոպայի ռպպորտյունիզմին, վորպես ժամանակակից մարտնչող առաջավոր ուղղութիւնների մեջ յեղած գլխավոր հոսանքներին, — յերկրորդ՝ * ջանալ գործնական աշխատանքին անցնելու ժամանակ կապեր հաստատել ս.-դ. կազմակերպութիւնների հետ, ոգտվելու համար նրանց ցուցմունքներից և, ըստ հնարավորութիւն, գործի սկզբը նախորդութիւն ժամանակ խուսափել խոշոր սխալներից» („Партия в резолюциях и постановлениях“):

1900—1917 թ. աշակ. յերիտասարդութիւն շարժման վերաբերմամբ պետք ե մատնանշել, վոր փաստորեն նա կրում եւ մանր բուրժուական բնույթ՝ սահմանափակվելով մեծ մասամբ նեղ խմբակային գործունեյութեամբ: Բայց և այնպես այդ խմբակների շարքերից դուրս յեկան բազմաթիվականավոր հեղափոխական կոմունիստներ:

* Ընկեր Լենինի առաջարկած բանաձևի մի մասը համագումարի կողմից չընդունվեց: «Յերկրորդ» բառից հետո պետք ե լինի՝ «զգուշանալ յերիտասարդութիւն բարեկամների այն լուրջ դատաւարակութիւնից հեղափոխական կամ իդեալիստական դատարկ ֆրադիուդիայով և ֆիլիստերական տրտունջներով կտրուկ բանակուլի վնասակարութիւն ու անհարկավորութիւն մասին հեղափոխական ռպպորտիցիոն հոսանքների միջև, վորովհետև այդ կեղծ բարեկամները գործնականում տարածում են միայն անսկզբունք և թեթևամիտ վերաբերմունք դեպի հեղափոխական աշխատանքները»:

Թանգարանի յերի-
տասարդութեան առա-
ջին կազմակերպու-
թյունները:

Մինչև 1917 թվականի հեղափո-
խությունը բանվորական յերիտասար-
դության միակ կազմակերպություն-
ներն յերն՝ 1905—06 թ. հրեյական
Բունդին կից գոյութիւն ունեցած բանվոր պատա-
նինների կազմակերպութիւնը Լեհաստանում ու Ուկ-
րայնայում, այսպես կոչված «Յուդենդե-Բունդը» և
«Ապագա» (Յուդենֆո) կազմակերպ. Լեհաստանում 1909
-14 թ.թ.: Նրանք աշակերտական կազմակերպութիւններից
տարբերվում էին նրանով, վոր պարապում էին գլխա-
վորապես հեղափոխական պրոպագանդով, մասնակցում
էին ընդհանուր ցույցերին և կազմակերպում իրենց ցույ-
ցերը: Ահա թե ինչ են ասում այդ մասին հիշյալ կազ-
մակերպութիւնների ղեկավարները. — ցարական ըեակ-
ցիայի վայրագութիւնների մոայլ շրջանում, յերբ
Լեհաստանի բոլոր բանվորական կազմակերպութիւնները
ձգոված էին, յերբ լավագոյն առաջամարտիկները վոչըն-
չանում էին բանտերում և կախաղանների վրա, յերի-
տասարդութիւնն ստեղծում եր իր սկզբնական բջիջները,
վորոնցից կենդանացման հենց առաջին տարիներում
առաջացավ յերիտասարդական: պրոլետարական ամուր
շարժումը: Սոցիալիստական ինքնակրթութիւն խմբակ-
ների Լեհաստանի և Լիտվայի յերիտասարդական ավեր-
ված կազմակերպութիւնների միացորդների և բանվո-
րական յերիտասարդական կազմակերպութիւն միացման
հետևանքով («Պրոլետարական սոցիալիստական յերիտա-
սարդութիւնը») առաջ յեկավ «Ապագան»: 1909 և
1910 թ.թ. Մայիսի մեկին, յերբ Լեհաստանում պրոլե-
տարական բոլոր կազմակերպութիւնները բոլորովին
ձնչված էին, մենակ «Ապագան» եր, վոր հավատով և
պայքարի ենտուղիազմով լի, կոչ-թերթիկներով տոնեց
այդ ուր... «Ապագան» Ռուսաստանում յերիտասարդա-
կան առաջին կազմակերպութիւնն եր, վորի անդամները
մեծ մասամբ բանվորներ էին: Այս կազմակերպութիւն
շարքերից դուրս յեկան քաղաքացիական կռիւ բազմա-

թիւ մարտիկներ: Այժմ ել Լեհաստանում «Ապագա»
անունով գոյութիւն ունին յերիտասարդական յերկու
կազմակերպութիւն. փոքրամասնութիւնը միացել ե
սոցիալ-պարտիոտներին, իսկ յերիտասարդութիւն մյուս,
մեծ մասը՝ կոմունիստական շարժմանը (բաց նամակ
«Խ.Կ.»-ի 15-16 համարում, 1922 թ.):

«Յուդենդե-Բունդը» իսկապես մանկական մի կազ-
մակերպութիւն եր. Նրա մեջ մտնում էին 10—14
տարեկան դեռահասակ պատանիները: Ել առավել կա-
րեոր ե հիշատակել բանվորների յերեւելաների հերոսա-
կան կռիւլը ցարիզմի և գործատերերի դեմ: «Փոքր
Բունդին» անդամները բոլոր ցույցերի առաջին շարքերում
էին գտնվում, նրանց առաջին հերթին ել սպանում
էին: Այս կազմակերպութիւն շարքերից դուրս յեկավ
Հոկտեմբերյան հեղափոխութիւնն առաջնորդներից մեկը,
Վոլոդարսկին, վորն սպանվեց եսերների ձեռքով 1918
թվականին:

Մենք տեղեկութիւն ունենք նաև, վոր փետրվա-
րյան հեղափոխութիւնից անմիջապես առաջ Պիտերի
միքանի գործարաններում (Պուտիլովի, Լեսսների) և
Ուկրայնայում գոյութիւն ունեին բանվորական յերի-
տասարդական խմբակներ: Լեսսների գործարանում
ինքնուրույն կերպով կազմակերպվել ե յերիտասարդու-
թիւն գործադուլ: Նույնը յեղել ե Կիևում, «1-ին Լն-
կերութիւն» գործարանում: Կիևում մետաղագործների
միութիւնը կից յեղել ե յերիտասարդութիւն ուժեղ
կապակցված խումբ, վորը յերիտասարդական միութիւն
կազմելու գործում յեղել ե «Նախաձեռնող խմբի» մի-
ջուկը: Ոգեստայում 1917 թվականին յեղել են սոցիալ-
դեմոկրատական միքանի խմբակներ, վորոնք գլուխ
կանգնեցին բանվորական յերիտասարդութիւն սոցիա-
լիստական միութիւն:

Փետրվարյան հեղա-
փոխութիւնը:

Յերիտասարդական շարժումը մաս-
նայական ե դառնում փետրվարից հետո
միայն: Փետրվարյան հեղափոխութիւնից

հետո սկսվում է ամբողջ բանվորական յերիտասարդության մի չտեսնված առաջադիմություն (կուլտուրական և քաղաքական)։ Այն բոլոր պայմանները, վորոնք բանվորական յերիտասարդությանը հնարավորություն չեյին տալիս ծավալելու մասսայական շարժումը մինչև փետրվարը, այժմ չքացան։ Բանվորական յերիտասարդության առաջ հեղափոխությունը կտրուկ կերպով դրեց կրթության և պայքարի խնդիրները (ինչպես քաղաքական, նույնպես և տնտեսական)։ Մանավանդ վոր չափահասների կազմակերպությունները, զբաղված լինելով համաքաղաքական կռիվով, չկարողացան այդ ժամանակ բավարարել բանվորական յերիտասարդության կարիքները։

Ահա թե ինչու բանվորական յերիտասարդության մասսայական շարժումը ծագում է կուսակցությունից անկախ և բավական յերկար ժամանակ զարգանում միանգամայն ինքնուրույն կերպով։ Բանվորական յերիտասարդությունը չունեւ յերիտասարդական շարժման փորձը (Արևմուտքի) և հարկադրված եւ շոշափելով պտրելու մասսայական շարժման ձևերը։ Տարբեր տեղերում տարբեր կերպով եյին կառուցվում յերիտասարդական կազմակերպությունները։ Բնորոշ է Պիտերի և Մոսկվայի շարժումը։

Պիտեր։ Պիտերում շարժումն սկսվում է գործարաններում և ֆաբրիկաներում յերիտասարդական կոլեկտիվների ստեղծումով։ 1917 թվականի մարտ և ապրիլ ամիսներին եւ այդ։

Այդ կոլեկտիվների գլխավոր նպատակն եւ՝ բանվորական յերիտասարդության տնտեսական շահերի պաշտպանումն ու ինքնակրթությունը։ Հունիսի սկզբին արդեն Վիբորգյան քաղաքամասում միայն հաշվում եյին կոլեկտիվներում համախմբված մոտ տասը հազար յերիտասարդ բանվոր։ 1917 թվականի Մայիսի 1-ի ցույցին բանվորական յերիտասարդությունը մասնակցեց առանձնացած գորասյունով, առաջադրելով իր

նշանաբանները և կազմակերպեց յերիտասարդության առաջին միտինգ Ռուսաստանում՝ Մարսյան դաշտում։ Վիբորգյան մասում վոմն լիբերալ Շեցովի գլխավորությամբ հիմնվեց «Труд и Свет» անունով շրջանային կազմակերպությունը։ Այնուհետև առաջացան նման կազմակերպություններ նաև ուրիշ շրջաններում։ Ռենո գործարանում տեղի ունեցած շրջանների և գործարանների պատվիրակների համաքաղաքային ժողովում ստեղծվում է Պետրոգրադի պրոլետարական յերիտասարդական կազմակերպությունների Համաշրջանային Խորհուրդը։ Հիշյալ ժողովը այդ կազմակերպությունն անվանեց «Труд и Свет»։ Այս կազմակերպությունն առաջադրում է իր ծրագիրը, վորի հիմնական կետերն են.

1. Վորպեսզի պրոլետարական յերիտասարդությունը իր իրավունքների լուսավորված և գիտակից պաշտպանը դառնա.

2. Վորպեսզի յապագա պրոլետարիատը դառնա կրթված բանվոր, իր գործում մասնագետ.

3. Վորպեսզի պրոլետարական յերիտասարդության մեջ զարգանա թե քաղաքական և թե տնտեսական ու իրավաբանական կազմակերպված ինքնապաշտպանության ձգտում.

4. Վորպեսզի նրա մեջ զարգանան սեփական արժանապատվության զգացմունքն ու դասակարգային գիտակցությունը, գիտակցությունը աշխատավոր դասակարգի հզորության, յերբ նա կազմակերպված է հասարակականորեն, լուսավորված ու կրթված տեխնիկայես ու արհեստակցականորեն.

5. Վորպեսզի պրոլետարական յերիտասարդության մեջ զարգանան գեղեցկի ու վեհի զգացմունքներն ու ձրգտումները գեղարվեստական բնույթ կրող բավականություններին.

6. Վորպեսզի ապագա պրոլետարիատի ֆիզիկական կացությունը բարելավվի, և նրա մեջ սեր զարգանա բանական ու առողջ զվարճությունների.

7. Վորպեսզի Ռուսաստանի պրոլետարական ամբողջ յերիտասարդությունը կազմակերպվի և միանա Արևմուտքի, նոր Աշխարհի և այլ, մանավանդ սլավոնական, յերիտասարդ

պրոլետարիատին միահամուռ «աշխատանքի և լույսի» համար հանուն համաշխարհային սոցիալիզմի հաղթանակի և միահամուռ կռվի կապիտալիզմի դեմ,—

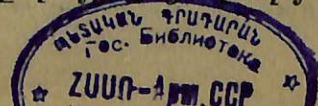
Այս նպատակներին հասնելու համար կազմակերպությունը հանձինս իր համաշխարհային խորհրդի և նրան հարած շրջանների յերիտասարդական գործադիր կոմիտեների, պրոլետարական յերիտասարդության միավորման գործը վարում և «Աշխատանք և Լույս» նշանաբանով հետևյալ ուղղություններով.—

1. Դպրոցական ուսում և լուսավորություն.
2. Պոլիտեխնիկական և արհեստա-արդյունաբերական կրթություն.
3. Ինքնաապահովում և ինքնապաշտպանություն.
4. Գրական-գեղարվեստական կրթություն և գրական հրատարակչություն.
5. Նստեփրական զարգացում (գեղեցիկ և գործնական արվեստների բնագավառում):
6. Ֆիզիկական ամրապնդում և գիտական-սպորտային զվարճություններ.
7. Տնակարգավորում, տնային տնտեսություն և գյուղատնտեսություն.
8. Բժշկա—սանիտարական պարապմունքներ.
9. Ֆինանսներ և կոոպերացիա.
10. Վոչ գործարանային պրոլետարիատի կազմակերպում.
11. Միացում հողագործ (գյուղացիական) յերիտասարդության հետ.
12. Կազմակերպության գործերի ղեկավարություն և այլն: (Քաղվածք «Труд и Свет» կազմակերպության ծրագրից):

Մի փոքր անց «Труд и Свет»-ի ներսը պայքար սկսվեց հեղափոխական բանվոր յերիտասարդության և Շեցովի ու իր կողմնակիցների միջև: Յերկու շրջան (Նարվայի և Նեայի) անջատվեցին: Անջատման անմիջական շարժառիթը գուտ քաղաքական եր: Հունիս ամսին սկսվեցին հիմնադիր ժողովի ընտրական որոնքը մշակող կոմիտեյի նիստերը. հարց ծագեց, թե ինչ հասակի պետք է լինեն ընտրողները. մեծամասնականները առաջարկեցին 18 տարեկան հասակը. փոքրամասնականները՝ 20, իսկ կադետները՝ 23: Ընդունվեց փոք-

րամասնականների առաջարկը: Հունիսի 22-ին հրավիրվում է բանվորական յերիտասարդության ժողովը, վոր բողոքում է 18—20 տ. բանվոր յերիտասարդներին ընտրական իրավունքից զրկելու դեմ և ընտրում է կազմակերպչական բյուրո բանվորական յերիտասարդության սոցիալիստական միություն հիմնելու համար: Բյուրոյի անդամներ ընտրվեցին ընկ. ընկ. Լեսկե, Ռիվկին և Պիլայեվ—բոլորն էլ կուսակցության անդամներ: Հուլիսի 1-ին «Մոդերն» կրկեսում տեղի ունեցած միտինգում, վորտեղ մինչև 2000 յերիտասարդ կար, առաջին անգամ ազդարարվում է բանվորական յերիտասարդության կազմակերպման զուտ դասակարգային շիտակ ծրագիրը՝ կռիվ հանուն սոցիալիզմի և սոցիալիստական հասարակության համար մարտնչողների դաստիարակություն: Մեկուկես ամսից հետո, ոգոստոսի 18|31-ին հրավիրվում է Պետրոգրադի բանվոր յերիտասարդության համաքաղաքային համագումար (ընտրությունները կատարվում էին ըստ գործարանների և ֆաբրիկաների): Համագումարին մասնակցում էին 16,000 հոգուց ընտրված 170 պատվիրակ: Վոլջույններ ուղարկվեցին Լենինին և Տրոյսկուն (առաջինը թագնված եր, իսկ յերկրորդը գտնվում էր բանտում): Համագումարը ցրեց «Труд и Свет»-ը և հիմնեց «Պետրոգրադի Բանվոր Յերիտասարդության Սոցիալիստական Միությունը»: Պետք է շեշտել, վոր «Труд и Свет»-ի ամբողջ կազմակերպությունը ներկա յեր համագումարում և ինքը վորոշեց իրեն արձակել: «Պետրոգրադի Բանվոր Յերիտասարդության Սոցիալիստական Միությունը» առաջին իսկ որերից մասնակցություն ցույց տվեց համաքաղաքական շարժման մեջ, Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը, Կալեդինի և Դուտովի դեմ մղած կռվում: 1918 թվականի փետրվարին կազմակերպությունն ամբողջովին կենտրոնական կոմիտեյի գլխավորությամբ ազգամահատ դուրս յեկավ դերմանական առաջխաղացման դեմ: Այդ հանգամանքը բայրալից միությունը, վոր 1918 թ.

31091-61

կիսին հարկ յեղավ նորից կառուցանելու: Այդ ժամանակ բոլոր շրջաններում կազմակերպվում են ակումբներ, գրադիտության դպրոցներ, անցնում են զինվորական վարժություններ: Ամբողջ 1918 և 19 թ. թ. ընթացքում գորակոչը չի ընդհատվում: 1917 թվականի նոյեմբերին հրատարակվում է «Յերիտասարդ պրոլետար»-ի 1-ին համարը: Պիտերի կոմիտեն կապ է հաստատում Ռուսաստանի մյուս կազմակերպությունների հետ և Մոսկվայի հետ միասին նախապատրաստական աշխատանք է կատարում համառուսական համագումարի համար:

Մոտավորապես նույն բնույթն էր կրում շարժումը Ուրալում և մի շարք ուրիշ քաղաքներում: Այլ կերպ է կառուցվել Մոսկվայի կազմակերպությունը:

Ծանոթություն:
Մոսկվայում:

Մոսկվայում յերիտասարդական Միությունը ստեղծվեց 1917 թվականի հունիսին, անմիջապես կուսակցության Մոսկվայի կոմիտեյին կից: Այդ միությունն առաջ յեկավ աշակերտ յերիտասարդության և սոցիալիստական խմբակի նախաձեռնությամբ, ինչպես և կուսակցության առանձին անդամների աջակցությամբ:

Միության մեջ կարող էին մտնել միայն կուսակցության անդամներն ու համակրողները: Առաջին հիմնադիր ժողովում (հունիսի 11—24-ին) ներկա էին ընդամենը 30-40 հոգի: Բայց շուտով անդամների թիվը հասավ 200-ի: Միությունն ուներ միայն մեկ գործարանային բջիջ 60 հոգուց բաղկացած՝ ռազմ-արդյունաբերական գործարանում: Միության ամբողջ աշխատանքը կայանում էր կուսակցական հանձնարարություններ կատարելու և ինքնակրթության մեջ. «մենք այն ժամանակ կատարում էինք ամենաբազմապիսի հանձնարարություններ ու խնդիրներ, կազմակերպում էինք կուսակցական գրականության վաճառում՝ ամեն տեսակի ժողովներում քաղաքի բոլոր ծայրամասերում մասնակցում էինք փողոցային ագիտացիային—նախընտրական, ընտրական և ամեն տեսակի (վորի համար

յերբեմն մենք ծեծի էինք յենթարկվում), մասնակցում էինք կուսակցական ցույցերի կազմակերպության և այլն»: (Լ. Շաղկին. — «У истоков движения», Ю. К., № 10—12, 1922):

1917 թվականի հոկտեմբերին Անդրմոսկվագետյան շրջանում կազմակերպվեց բանվոր յերիտասարդության «Յ-րդ ինտերնացիոնալ» միությունը: Նա բոլոր խոշոր ձեռնարկությունների մեջ ուներ բջիջներ, կազմակերպիչների առելով անդամների թիվը հասնում էր 1000-ի: Վերոհիշյալ այդ յերկու միությունների ձուլման մասին յեղած բանակցություններից հետո մյուս շրջաններում ևս սկսեցին կազմակերպվել յերիտասարդական «Յ-րդ ինտերնացիոնալ»-ի միությունները, և վերջապես 1917 թվականի հոկտեմբերի 3-ին իր առաջին համագումարում վերջնականապես կառուցվեց Մոսկվայի «Յ-րդ ինտերնացիոնալ» բանվոր յերիտասարդության միությունը: Այդ ժամանակ նա ուներ 2000 անդամից ավելի: Հոկտեմբերի 13-ին լույս տեսավ «Интернационал Молодежи» հանդիսի առաջին համարը: Հոկտեմբերի 15-ին տեղի ունեցավ մոսկվայի յերիտասարդության առաջին ցույցը և Ռուսաստանում բանվոր յերիտասարդության առաջին ցույցը միջազգային յերիտասարդության որվա առթիվ, վորին մասնակցում էին 5000 հոգուց ավելի: Մոսկվայում հոկտեմբերյան կոֆիների ժամանակ, վոր տեղեցին մի ամբողջ շաբաթ, միության անդամները գտնվում էին իրանց շրջանների Կարմիր գվարդիայի շարքերում... Հոկտեմբերյան հաղթանակից հետո յերկար չտեկցեց միության «խաղաղ» աշխատանքը: Ընկերների մի մասն իսկույն մեկնեց Դոնի շրջանը և Ուկրաինա: Իսկ այնուհետև սկսվեցին գերմանական առաջխաղացումը և Բրեստի եպոպեան: Այդ ամենն, անկասկած, ինչպես և Պիտերում, քաղաքայեցին միությունը, վոր հարկ յեղավ կառուցել գարնանը:

Գավառներում յերիտասարդական բոլոր կազմակերպությունները հիմնվում էին Պիտերի և Մոսկվայի

կազմակերպութիւնների ազդեցութեամբ և նմանութեամբ:

Շարժումը Գյուղական յերիտասարդութեան մեջ բարգա-
զայումը: վաճում եյին այսպես կոչված «клубы»-ները,
վորոնք տարերային կերպով առաջացել եյին ռազմա-
ճակատից վերադարձածների, յերբեմն ել տեղական
ինտելիգենցիայի ազդեցութեան տակ:

Մինչև հոկտեմբեր հիշյալ խմբակները դեռևս ձե-
վավորված չեյին և ընդգրկում եյին միայն գյուղական
յերիտասարդութեան բարձր խավը՝ ամենաբարեկեցիկ
գյուղացիների զավակներին:

Հոկտեմբերը չեւ
**յերիտասարդու-
թյունը:** Հոկտեմբերյան հեղափոխութիւնը արմա-
տապես փոխեց յերիտասարդական կազմակեր-
պութիւնների և խմբակների աշխատանքների
բովանդակութիւնը: Մինչ այդ բանվոր յերիտասարդու-
թեան առաջ դրված եր մի կարևոր խնդիր—վոչնչացնել
բուրժուական տիրապետութիւնը: Բանվոր յերիտասար-
դութիւնը ներգործ ոնմասնակցութիւն ցույց տվեց բան-
վորական բոլոր ցույցերին և հեղափոխութեանը: Այս-
պես Վ. Ի. Լենինը 1917 թ. հոկտեմբերի սկզբին կուսակ-
ցութեան Կ. Կ.-ին ուղարկած նամակում (վորտեղ նա
տալիս ե դիրեկտիվներ, թե ինչպես պետք ե կազմա-
կերպել ապստամբութեան տեխնիկան) գրում ե. «Ա-
ռանձնացնելով մեր «հարվածայինների» ամենավճռական
տարրերը և բանվոր յերիտասարդութիւնը (ընդգծում-
ներն Իլյիչինն են), ինչպես և լավագույն նավաստիներ-
ին, կազմել նրանցից փոքրիկ ջոկատներ, վորոնք
պետք ե գրավեն բոլոր կարևորագույն կետերը և
մասնակցեն ամենուրեք բոլոր կարևորագույն ուղեւոր-
աներին»: Բանվոր յերիտասարդութիւնը արդարացի
Իլյիչի կոչը: Հոկտեմբերից հետո բանվոր յերիտասար-
դութեան առաջ դրվեցին նոր խնդիրներ. բարեկադային
կովի, հակամիլիտարիստական պրոպագանդայի և զոր-
քի քայքայման փոխարեն կովի պրոլետարիատի դիկ-

տատուրայի պահպանութեան համար և նոր զորքի կազ-
մակերպում: Գործադուլների և տնտեսական կովի այլ
ձևերի փոխարեն,—իշխանութեան ու վարչութեան կազ-
մակերպման խնդիրը:

Հոկտեմբերից հետո գյուղացիական յերիտասար-
դութեան մեջ սկսվում ե շերտավորում: Գյուղերում
կազմակերպվում են գյուղացի աղքատների խավերը
բռնցքների դեմ կովելու համար: Այդ կովի նեցուկն
եյին աղքատ յերիտասարդութիւնը, իսկ ամենից ա-
ռաջ ռազմաճակատից վերադարձածները: Խմբակներն
սկսում են ձևավորվել, ավելի ու ավելի ստանալով
«բոլշևիկական» գունավորում:

Միւսրյունը չեւ
կուսակցութիւնը: Յերիտասարդական կազմակերպութիւն-
ները Ռուսաստանում առաջացան կուսակ-
ցութիւնից անկախ: Կոմմունիստական կազմակերպու-
թիւններ դառնալու պրոցեսն առաջ եր գնում աստիճա-
նաբար՝ կովի ընթացքում. այլ կերպ ել չեր կարող լինել:
Բանվոր. յերիտասարդութիւնը չեր կարող միանգամից
գտնել իր կազմակերպութեան ճիշտ ձևը: Նա այդ կարող
եր ձեռք բերել միայն գործնականում: Կուսակցութիւնն
ել զբաղված լինելով պայքարով, չեր կարող բավականա-
չափ ուշադրութիւն հատկացնել յերիտասարդութեանը:
Վերջապես կուսակցութեան հետ միշտ պահպանվում եր
վորոշ կազմակերպչական կապ, վորովհետև յերիտասար-
դական միութիւնների դեկավարները մեծ մասամբ բու-
շևիկյան կուսակցութեան անդամներ եյին: Մյուս կողմից
կուսակցութիւնն ել շատ լավ եր հասկանում յերիտա-
սարդական շարժման բնույթն ու նպատակները: Այդ
հաստատելու համար մենք առաջ ենք բերում VI համա-
գումարի վորոշումներից մի քաղվածք յերիտասարդութեան
մասին.

«Համագումարն անհրաժեշտ ե համարում, վոր կու-
սակցական կազմակերպութիւնները տեղերում լուրջ ուշա-
դրութիւն դարձնեն յերիտասարդութեան կազմակերպման

գործի վրա: ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲԱՆ-
ՎՈՐԱԿԱՆ ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ ՇԻ-
ՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹՅԱՆ ԲՆՈՒՅԹ ՉՊԵՏՔ Ե
ԿՐԻ: Հաշվի առնելով փորձը Արևմտյան Յիվրոպայի, վոր-
տեղ սոցիալիստական բանվոր յերիտասարդության ինքնու-
րոյն կազմակերպությունները տարբերվում են պաշտոնա-
կան կուսակցությունների խնամակալության տակ գտնվող
կազմակերպություններից և համարյա ամեն տեղ նեցուկ
են հանդիսանում բանվորական շարժման ձախ ինտերնա-
ցիոնալիստական թևին, մեր կուսակցությունն ել պետք է
Ռուսաստանում ևս ձգտի, վոր բանվոր յերիտասարդությունն
ստեղծի ինքնուրոյն կազմակերպություններ, վորոնք կազ-
մակերպչորեն յենթակա չլինելով կուսակցությանը, միայն
հոգևորապես կապված լինեն նրա հետ: Բայց միևնույն ժա-
մանակ կուսակցությունը ցանկանում է, վոր այդ կազմա-
կերպությունները հենց իրենց ծագման որից ստանան սո-
ցիալիստական բնույթ, վոր Ռուսաստանի բանվոր յերիտա-
սարդության Սոցիալիստական ապագա միությունը հենց իր
սկզբնավորությունից հարե յերիտասարդության ինտերնա-
ցիոնալին, վոր տեղական բոլոր սեկցիաները գլխավորապես
նպատակ դնեն պրոլետար յերիտասարդության դասակար-
գային ինքնագիտակցության զարգացումը սոցիալիզմի գա-
ղափարների պրոպագանդայի, շովինիզմի և միլիտարիզմի
դեմ մղվող յեռանդուն պայքարի ու միաժամանակ անչափա-
հաս բանվորների և բանվորահիւնների տնտեսական, քաղա-
քական ու իրավական շահերի պաշտպանության միջոցով:

Բանվոր յերիտասար-
դությունը չի գնում
համաձայնականների
յանակից:

Ինչպես հոկտեմբերից առաջ, այն-
պես ել նրանից հետո մանր բուրժուա-
կան կուսակցությունների (եսերների,
մենշևիկների) բազմաթիվ փորձերը՝ ի-
րենց յետևից տանելու բանվոր յերիտասարդությունը՝
չունեցան վոչ մի հաջողություն: Ինչո՞ւ բանվոր յերի-
տասարդությունը զնաց Կոմմունիստական Կուսակցու-
թյան յետևից: Չծանրանալով այն հանգամանքի վրա,
վոր բանվոր յերիտասարդությունը, վորպես բանվորու-
թյան մի մասը, անխուսափելիորեն պետք է չափահաս
բանվորների հետ միասին հրաժեշտ տար բոլոր պատ-
րանքներին այսպես կոչված «հիմնադիր ժողովի», դե-

մոկրատիայի» և այլ նման գաղափարների վերաբերմամբ,
բավական է մատնանշել այն, վոր ժամանակավոր Կա-
ռավարությունը 8 ամսվա ընթացքում վոչինչ չարեց
բանվոր յերիտասարդության դրությունը բարելավելու
համար: Վոչ վոք այնպես ուժեղ չեր շահագործվում
բուրժուազիայի կողմից, վորպես բանվոր յերիտասար-
դությունը. և, հասկանալի չէ, վոր նա չեր կարող գնալ
այն մարդկանց յետևից, վորոնք կոչ եյին անում բուր-
ժուազիայի հետ համաձայնելու: Փետրվարյան հեղափո-
խության փորձը բանվոր յերիտասարդությանը պարզ
ցույց տվեց, վոր նրա առաջ դրված դաստիարակու-
թյան ու տնտեսական պայքարի խնդիրները կարելի չե-
լուծել միմիայն պրոլետարիատի դիկտատուրայի ո-
րով: Այս յերեույթը առանձնապես աչքի յե ընկնում
գրաված շրջաններում, Ուկրայնայում, Սիբիրում և
Վրաստանում: Այսպես, որինակ՝ Ուդեսսայում 1918թ. հու-
լիսի կեսերին (քաղաքն սպիտակների իշխանության տակ
եր) պառակտվում է բանվոր յերիտասարդության սոց.
միությունը: Մենշևիկական ու եսերական տարրերը
հեռանում են, բայց բանվոր ամբողջ յերիտասարդու-
թյունը հարում են որ կազմված կոմ. յերիտ. միության
(վերջինս իր աշխատանքը շարունակում եր գաղտնի:
Նույնը տեղի ուներ և Սիբիրում ու այլ վայրերում:

Տեղ-տեղ առաջացան նաև մենշևիկական-եսերական
կամ անարխիստական յերիտ. միություններ, վորոնք
բաղկացած եյին բացառապես ինտելիգենտներից, ուս-
տի բավական է միայն հիշատակել նրանց մասին:

Նմանապես կործանվում, քայքայվում են սկաու-
տական կազմակերպություններն ու տոլստոյական խմ-
բակները: Ռ. Կ ՅԵ. Մ. Ռուսաստանում հանդիսանում է
բանվորա-գյուղացիական յերիտասարդության միակ մաս-
սայական կազմակերպությունը:

Պատգամավորներ
և ամագումարի համար:

Յերբ յերիտասարդության շարժումն
ամրապնդվեց, սոցիալական անհրաժեշ-

տությունն զգացվեց համառուական միավորման: 1917—18 թ. թ. ընթացքում տեղի յեն ունենում բանվորագյուղացիական յերիտասարդական միություններին նահանգական մի շարք և շրջանային յերկու համագումարներ (Պիտերում և Ուրալում): Պիտերի և Մոսկվայի կազմակերպություններն իրենց վրա վերցրին համառուական առաջին համագումարը հրավիրելու նախաձեռնությունը և դրա համար ընտրեցին կազմակերպչական բյուրո: 1918 թ. հոկտեմբերի 29-ին բացվում է բանվորական և գյուղացիական յերիտասարդության միություններին առաջին համագումարը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 1-ԻՆ ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՇՈՇԱՓԱԾ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

1. Плеханов Г. В.—Русский рабочий в революционном движении. Гиз, 1920 г.
2. Плеханов Г. В.—Собрание сочинений, т. I. Гиз, 1923 г., стр. 37 и дальше.
3. Шаповалов.—Путь молодого рабочего. Изд. „Молодая Гвардия“, 1923 г.
4. Бирик.—К широкой дороге. Гиз, 1920 г.
5. Журнал „Пролетарская революция“, № 2 (14), Гиз, 1923 г.—Статья С. Лившиц; „Казанская с.-д. организация в 1905 г.“.
6. „Пролетарская революция“, № 4, Гиз, 1922 г.—Статья Аросева; „Из прошлого революции. Казань, 1907—1909 г.“.
7. „Пролетарская революция на Дону“, сборник третий, Гиз, Ростов-на-Дону, 1922 г.—Статья Крамарова Г.; „Ноябрьская стачка и учащиеся“.
8. В. И. Ульянов (Ленин). Собрание сочинений, т. IV, Гиз, 1922 г.—Резолюция 2-го с'езда РСДРП об отношении к учащейся молодежи.
9. Ляшко Н.—Крепнущие крылья. Изд. ЦК РКСМ, 1922 г.
10. Д. Кассель.—Боевое крещение. Изд. ЦК РКСМ, 1922 г.
11. „Юный Коммунист“, орган ЦК РКСМ, № 15—16 за

- 1922 г.—Открытое письмо за подписью М. Кантор, Юзефович и др.
12. „Юный Коммунар“, орган ЦК РКСМ, № 5—6 за 1921 год.—Менис.—Забастовка мальчиков.
 13. Там-же. Скрипник Н.—VI-й с'езд большевиков и юношеское движение.
 14. „Юный Коммунар“, № 3—4 (9—10), июль 1922 г.—Я. Менис.—Первый арест.
 15. Там-же. С. Белокриницкий.—Оценка некоторых моментов юношеского движения.
 16. „Юный Коммунар“, № 1—2 за 1922 г.—Я. Менис.—Инициативная группа.
 17. „За 5 лет“ Изд. Питерского Комитета РКСМ, 1922 г.
 18. „4 года“, сб-к МК РКСМ, Гиз, 1922 г.
 19. Е. Цейтлин.—„За 5 лет“. Изд. МК РКСМ, 1922 г.
 20. „Юный Коммунист“, № 5 за 1922 г.—Статья О. Скара; „От февраля к октябрю“.
 21. „Юный Коммунар“, № 10—12 за 1922 г.—Л. Ш.; „От союза“ „III Интернационала“ до РКСМ“.
 22. Там-же, Л. Шацкий.—У истоков движения“.
 23. „Юный Коммунист“, № 13—14 за 1922 г.—Ев. Герр; „Первые зигзаги“.
 24. Там-же—Мунни.—„Неудавшееся покушение“.
 25. „Партия в резолюциях и постановлениях“ под редакцией Каменева.—Резолюция VI с'езда Р. С.-Д. Р. П. о работе среди молодежи.
 26. „Юный Пролетарий“, орган Петроградского Комитета РКСМ. Все номера от августа 1918, 19, 20, 21, 22 годов.

ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ Բ.

ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՎ. ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԵՐԸ

1-ին հա-
մագումարը:

Բանվորա-գյուղացիական յերիտասարդության միությունների առաջին համագումարը հիմք դրեց համառուսական կոմմունիստական յերիտասարդական շարժման: Սրանում ե կայանում համագումարի հիմնական նշանակությունը: Համագումարին յեկել էին 22.000 կազմակերպված յերիտասարդության 120 կազմակերպություններից 175 պատվիրակ: Սրանց կեսը Ռուս. Կոմ. Կուս. անդամներ էին, 1-ը՝ ձախ եսեր և 3 ը՝ մենչևիկ ինտերնացիոնալիստներ: Իհարկե, հիմնական հարցը միություն կազմակերպելու մասին էր: Հոկտեմբերի 31-ի ժողովում ընդունվեցին հետևյալ թեզիսները.

1. Միությունը, Ռ. Կոմ. Կուս.-ի որինակով, նպատակ ե դնում տարածել կոմմունիզմի գաղափարը և բանվորական ու գյուղացիական յերիտասարդությունը մասնակից անել Խորհրդային Ռուսաստանի ազատի շինարարությանը:

2. Միությունը հանդիսանում ե յերիտասարդության անկախ կազմակերպություն:

3. Միությունը կոչվում ե «Ռուսաստանի Կոմմունիստական Յերիտասարդության Միություն»:

Առաջին կետը, յերկուսի ձեռնպահությամբ, ընդունված ե բոլորի կողմից, յերկրորդը՝ միաձայն, իսկ յերրորդը՝ 63 ձայնով ընդդեմ 6-ի և 17 ձեռնպահի: Վիճելի հարցը համագումարում վոչ թե այն եր՝ պետք ե գնալ արդյոք Կոմմունիստական Կուսակցության հետ միասին, թե վոչ, այլ միության անվան հարցը: Վո-

մանք վախենում էին, վոր յերիտ. միության կոմմունիստական անունը կխրտնեցնի յերիտասարդության մասսաները (առանձնապես գյուղացիական): Հիմա արդեն մենք գիտենք, վոր այդ յերկյուղները չարդարացան: Բանվոր և աղքատ գյուղացիական յերիտասարդությունը գնում եր Կոմմունիստական Կուսակցության յետևից, և չի յեղել մի դեպք, վոր գոնե մեկ կազմակերպություն հավանություն չտար առաջին համագումարի վորոշումներին, մասնավորապես միության անվան վերաբերմամբ:

Յերկրորդ կետը՝ անկախության մասին կարող ե հակասություն թվալ այդ համագումարի ծրագրային վորոշման, թե Ռ. Կոմ. Յերիտ. Մ. Կենտ. Կոմ.-ը յենթարկվում ե Ռուս. Կոմ. Կուս. Կենտ. Կոմ.-ին (Բոլշ.): Սակայն այդ այդպես չե: Համագումարին հարկավոր եր ընդգծել, վոր մեր միությունը ինքնուրույն ե, ավտոնոմ, վոր միության մեջ մտնում ե անկուսակցական յերիտասարդություն, վորը սովորում ե կոմմունիզմը: Այս և միայն այս ե արտահայտված անկախ բառով:

Իր հետագա աշխատանքներում համագումարն ազնվի պարզ ձևակերպեց այդ թեզիսները միության ծրագրում և կանոնադրության մեջ:

2-րդ համագումարը: Համառուսական յերկրորդ համագումարը տեղի ունեցավ քաղաքացիական կռվի ամենատաք պահուն: Այդ ժամանակ Դենիկինը մոտենում եր Տուլային, Յուդենիչը՝ Պետրոգրադին: Համագումարին մասնակցում էին մոտավորապես 300 հոգի վճռական և 55 հոգի խորհրդակցական ձայնով: Համագումարի կենտրոնական վորոշումները զորակոչի և յերիտասարդական շարժման ձևերի մասին էին: Համագումարից հետո տեղերում և Կենտր. Կոմիտեյում կազմվեցին զորակոչային յեռյակներ (тройка), վորոնք և առաջ տարան զորակոչի ամբողջ գործը:

Յերիտասարդական շարժման ձևերի մասին յեղած վիճաբանությունը տարվում եր այն մակարդակի վրա՝

կողմնակից պիտի լինել, թե դեմ անկուսակցական բանվ. յերիտասարդության միությունն ստեղծելուն, Դեռ ևս 1918 թ. ընկ. Դունայևսկին առաջարկեց կազմել բանվ. յերիտ. խորհուրդներ՝ բանվ. և այլ պատգամավորների խորհուրդների ձևով: Նրա պատճառաբանությունը մոտավորապես այս եր՝ «բանվոր յերիտասարդությունը լինելով պրոլետարիատի մի շերտը, գտնվում էր անտագոնիզմի մեջ չափահաս պրոլետարիատի նկատմամբ»: Քանի վոր յերիտասարդությունը չունի խնամակալներ... ապա ուրեմն նա ինքը պետք է պաշտպանի իր շահերը: Յերիտասարդական միությունները չեն կարող լինել այնպիսի մասսայական կազմակերպություններ, վորովհետև նրանք միայն միություններ են, վորտեղ անգամներն արդեն ունեն վորոշ կազմակերպվածություն: Յերիտասարդական միությունները կազմակերպող և մտածող միջուկի դեր պետք է կատարեն: Իսկ բանվորական յերիտասարդությունը պետք է ըստեղծե մասսայական կազմակերպություններ՝ խորհուրդներ (Բանվ. յերիտ. խորհուրդներ հիմնելու հարցի մասին», Յե. Կ. (Ս. Կ.) № 5, Դունայևսկի): Այդ խորհուրդները հենվում են բանվորական յերիտասարդության կողմնակիցների վրա գործարաններում: Համագումարում ընկ. Դունայևսկին առաջարկում էր արդեն վոչ թե խորհուրդներ, այլ պրոֆեսսիոնալ միություններին կից սեկցիաներ, ըստ եյուլթյան հենվելով միևնույն փաստարկումների: Սեկցիաների յեռանդուն պաշտպանն էր նաև ընկ. Զանդեր (Լիտվայի և Բելուսսիայի Կոմյերիտ. Միության Կենտ. Կոմիտեից). իր առաջարկությունները նա հաստատում էր Լիտվայում, Բելուսսիայում, ինչպես և Ռուսաստանի միջանի քաղաքներում գոյություն ունեցող սեկցիաների փորձերով: Դեռ Կենտր. Կոմիտեյի վերջին պլենումը (մինչև համագումարը), ուր մասնակցում էին նահանգ. կոմիտեների ներկայացուցիչները, մերժեց պրոֆմիություններին կից սեկցիաներ ստեղծելու առաջարկը: Իսկ համագումարում այդ

առաջարկն ստացավ ընդամենը 19 ձայն (10 հոգի ձեռնպահ ելին):

«Համագումարական յերկրորդ համագումարն այդ առաջարկությունները միանգամայն մերժեց, և ինչպես գործնական փորձը ցույց տվեց, ճիշտ վորոշեց. նա գտավ անհրաժեշտ և միանգամայն հնարավոր Ռ. Կ. Յեր. Մ. դարձնել բանվ. յերիտ. մասսայական կազմակերպություն և նրա գոյության անհրաժեշտությունը ընդունել, վորպես միակ կազմակերպությունը բանվորական յերիտասարդության: Այս վորոշումը հսկայական գործնական և սկզբունքային նշանակություն ունեցավ կոմունիստական յերիտասարդական շարժման հետագա զարգացման համար Ռուսաստանում, վոր չափով վոր նա վորոշում էր Կոմյերիտ. Միության փոխհարաբերությունը բանվորական յերիտ. լայն մասսաների հետ մի կողմից և պրոլետարական իշխանության ու պրոֆեսսիոնալ միությունների հետ մյուս կողմից, այսինքն ըստ եյուլթյան վորոշում է Ռկոմյերիտմիության դերը պրոլետարական հեղափոխության մեջ» («Ռկոմյերիտմիության պատմության զեկուցումների թեզիսները», 1921 թվի հրատարակություն):

Ինչ վերաբերում է համագումարի գործնական աշխատանքներին, նա կենտրոնացած էր միջանի հիմնական հարցերի շուրջը. աշխատանք գյուղում, տնտեսական-իրավական աշխատանք և դպրոց: Պետք է հիշել, վոր համարյա բոլոր հարցերը համագումարում զրկում էին առաջին անգամ: Բայց յերկրորդ համագումարի ծանրության կենտրոնը վոչ թե գործնական աշխատանքի մեջ էր, այլ յերիտասարդությունը խմբելու և նրան զորակոչելու՝ Դենիկինի դեմ կռվելու համար:

Առաջին համագումարից հետո Ռկոմյերիտմիությունը կազմվեց քաղաքացիական կռվի պայմաններում մինչև 1920 թ. ոգոստոսը. դա իր կնիքը դրեց միության ամբողջ աշխատանքի վրա:

Միութեան անունը:

Առաջին համագումարում (հոկտեմբեր 1918 թ.) 22000 անդամ կար, յերկրորդում՝ (հոկտեմբեր 1919 թ.) 96,000, յերրորդում՝ (հոկտեմբեր 1920 թ.) 400,000-ից ավելի: Յերկու տարվա ընթացքում անդամների թիվը ավելացած է 18 անգամ: Յեւ այս քոլորը շնորհիվ ճակատների համար կատարվող մասնաշաղկապի գորակոչների:

Կոմյերիտմիութեան կազմակերպության այս տեսակով աճելը կարելի է բացատրել նրանով, Վոր՝ 1) քաղաքացիական կռիվը յերիտասարդութունը նետեց քաղաքական կռիվ մեջ, 2) խորհրդային կառավարութունն արդեն առաջին օրերում շատ բան արավ բանվորական յերիտասարդութեան համար՝ կրճատելով բանվորական օրը մինչև 6 ժամ և այլն, 3) հեղափոխութունն սկսեց ավելի ու ավելի մոտեց գործել յերկրի խորքերը՝ հետաքննեց քաղաքները, ծայրամասերը, գյուղը և 4) 19 թվից հետո խորհրդային Ռուսաստանի տերրիտորիան մեծանում է:

Ինչպես առաջացան
Նամ. յերիտասարդա-
կան կազմակերպու-
թյունները:

Կոմյերիտմիութեան կազմակերպության առաջացումը այդ ժամանակ ընթանում էր յերեք ուղղութեամբ. մեծ մասն ստեղծվեց մինչև առաջին համագումարն արդեն գոյութուն ունեցող յերիտասարդական կազմակերպության անմիջական ազդեցութեամբ: Տեղական կոմիտեն ուղարկում էր իր պատվիրակին, կամ, ինչպես կոչվում էր այն ժամանակ, ագիտատորին գործարան, ֆաբրիկա և գյուղ, ուր գործարանային կոմիտեի կամ գյուղական խորհրդի միջոցով ամբողջ յերիտասարդութեան ընդհանուր ժողով էր հրավիրվում: Ժողովում «ագիտատորը» կարդում և բացատրում էր միութեան ծրագիրն ու կանոնադրութունը, վորից հետո նույն տեղում հայտարարվում էր ցուցակագրվել բջիջում: Գործարաններում, հաճախ և բջիջում, ցուցակագրվում էր ամբողջ յերիտասարդութունը:

Գյուղում բջիջների և կազմակերպությունների վորոշ թիվը առաջացավ տարերային կերպով՝ կամ «ճակատայինների» (ФРОНТОВИКИ) և կամ գյուղ յեկող քաղաքի բանվոր յերիտասարդութեան շնորհիվ: Հաճախ այդ կազմակերպությունների անդամներն իրենք պարզ գաղափար չունեին այն մասին, թե ինչ նպատակների յե հետամուտ միությունը, բայց հետզհետե կապ հաստատելով քաղաքային կազմակերպությունների հետ՝ գյուղական բջիջները ձևավորվեցին. անպետք տարրը ցրվեց, բջիջները կապվեցին կուսակցական բջիջների հետ և մասնակցեցին խորհրդային կառավարութեան շինարարական գործին գյուղում:

Կազմակերպությունների փոքր մասը, առանձնապես գավառական քաղաքներում, հիմնեցին կուսակցութեան կոմիտեները:

Հաճախ տարերային կերպով առաջացած նախաձեռնող խումբը կանչում էր իր մոտ ագիտատորին և արդեն միասին կազմակերպում էին միություն կամ ուղարկում ագիտատորին, վորը գործում էր կուսակցութեան կոմիտեի միջոցով:

Կոմյերիտմիութեան
յիվ ագիտատորները:
յերիտասարդութեան:

Կազմակերպություններն իրենց առաջանալու ժամանակ հենվում էին անկուսակցական յերիտասարդութեան վրա: Յուրաքանչյուր 3-4 ամիսը մեկ անգամ հրավիրվում էին բանվ. յերիտասարդութեան համար՝ շրջանային անկուսակցական համագումարներ, Այդ համագումարները հաճախ վորոշում էին ամբողջովին մտնել կոմյերիտմիութեան մեջ և նույնն անելու հրավիրել մնացյալ անկուսակցական յերիտասարդությունը: Չկա Ռուսաստանում մի անկյուն, ուր յեղած չլինեն նման համագումարներ:

Միութեան ձևավորումը:

Բացի քանակական անընդհատ աճումից արդեն առաջին տարվա ընթացքում կազմակերպությունները ձևավորվեցին. հրավիր-

վեցին գավառական, նահանգական և շրջանային համագումարներ, ստեղծվեցին համապատասխան կոմիտեներ, կապեր հաստատվեցին կուսակցութայն կոմիտեների հետ և այլն: Շրջանային համագումարներից մատնանշենք՝ Հյուսիսային շրջանինը 1/XII—19 թ. և Արևմտյան Կոմսոցնայինը՝ մարտ ամսին: Յերկուսն էլ լրացրին միայն համառուսական առաջին համագումարի վորոշումները:

Կոմսոցնայի առաջին
օրակարգի միութայնը:

1918 թվի վերջերում Ռուսաստանի
շատ քաղաքներում առաջանում էին

«Կոմսոցնայի առաջին. միութայն» անունով կազմակերպություններ, վորոնք իրենց գոյությունը պահպանեցին մինչև 19 թվի կեսերը:

Այդ միութայն 15/IV—19 թ. առաջին և վերջին համառուսական համագումարին միութայն 8000 անդամներից յեկել էին մոտավորապես 200 պատգամավոր: Այդ համագումարում Վ. Ի. Լենինը հանդես յեկավ մի ջերմ ճառով, վորով պնդում էր, վոր միութայնը անմիջապես միանա Կոմյերիտմիութայն հետ: Համագումարը վորոշում է ձուլվել Ռուս. Կոմ. Յերիտ. Միութայն հետ, վորպեսզի վոչնչացնի զուգորդությունը: Այս ձուլումը կատարվում է մայիս ամսին: Հեղափոխական աշակերտ յերիտասարդությունը չունի այնպիսի խնդիրներ, վորոնք անհրաժեշտ դարձնեյին ինքնուրույն կազմակերպությունը:

Ագիտացիա:

Ագիտացիան իր բովանդակությամբ հետեւյալ նշանաբաններով երառաջ գնում. «Խորհ. իշխանութայն պաշտպանություն» և «Կարմիր յերիտասարդություն միացումը Ռուս. Կոմ. Յերիտ. Միութայն շարքերին»: Ագիտացիայի ավելի տարածված ձևերն են միտինգները, ժողովները, ցույցերն ու մամուլը:

Ագիտացիայի անմիջական նպատակն էր բարձրացնել բանվորա. գյուղացիական յերիտասարդության

վոգեությունը: Ագիտացիայի համար պարարտ հող կար: Յերիտասարդությունը անձագանքող է: Ժողովները վորոշում են կազմակերպչական կամ ագիտացիոն բնույթ կրող հարցեր: Ռուս. Կոմ. Յերիտ. Միութայնն ակտիվ մասնակցություն է ցույց տալիս համաքաղաքական բոլոր հարվածային ձեռնարկներին (կամպանիաներին)՝ «զորաձակատի շաբաթ»-ին և ուրիշներին, վորոնք 19-20 թ. թ. մի շաբաթվա մեջ գրեթե տեղի էյին ունենում յերեք անգամ: Բայց այդ ձեռնարկները համենայն դեպս ունեցան կրթական խոշոր նշանակություն:

Ջորախավա:

Մեր միութայնը կատարեց համառուսական յերեք մեծ զորահավաք: Առաջինը՝ 1919 թ. ապրիլին արևելյան ճակատում Կոլչակի դեմ. յերկրորդը՝ 1919 թ. աշնանը համառուսական յերկրորդ համագումարից հետո Դենիկինի դեմ և յերրորդը 20 թ. կեսերին լեհական ճակատի համար: Առաջին զորահավաքի ժամանակ Կենտր. Կոմիտեն առաջարկեց ճակատամերձ շրջանում զորակոչի յենթարկել միութայն անդամների 20 տոկոսը, յերկրորդ համագումարը վորոշեց զորահավաքի յենթարկել ամբողջ կազմակերպության 30 տոկոսը: Առաջադրած նպատակները կատարվում էյին 100 տոկոսից ավելի: Ճակատամերձ կազմակերպությունները գրեթե ամբողջովին զորահավաքի էյին յենթարկվում ճակատի համար: Ահավասիկ քաղվածքներ այն ժամանակվա «Правда» թերթից.

13/IV Պենզա. Աշակերտական կոմսոցն. միութայնը ամբողջովին մեկնեց ճակատ:

25/IV Սկոպին, Ռյազանի նահանգ. Միութայնն իր լրիվ կազմով մեկնում է ճակատ:

1/V Յարիցինյան կազմակերպությունն ամբողջ կազմով մեկնեց ճակատ:

29/IV Պետերբուրգը զորահավաք է կատարում 20%, այսինքն 800 հոգի:

7/V Նիժնիյ, Վիտեբսկ ուղարկում են կազմակ. 20%:

18/V Շենկուր: 50% մեկնում է ճակատ:

19/VII Կուրսկը միության բոլոր անդամներին հայտարարեց պատերազմական զրության մեջ: Միության բոլոր անդամները 16 տար. հասակից սկսած մտնում են կռվող զորամասերը և գտնվում կուսակցական կոմիտեների տրամադրության տակ:

21/X Տվերը զորահավաքի յենթարկեց 105 հոգու:

26/X Ռյազանի նահանգ. կոմիտեն ամբողջովին զորակոչի յենթարկվեց ճակատ մեկնելու համար:

28/X Պուգաչովը զորակոչի յենթարկեց 30%:

17/XI Նովոդեոբրոյան կազմակերպությունն ամբողջովին զորակոչի յե յենթարկված: Վյատկան զորակոչի յենթարկեց 400 հոգու:

20/XI Պիտերում 6 ժամվա ընթացքում ցուցակագրվեցին 500 յերիտասարդ և 100 աղջիկ:

Սրանք միայն պատահամբ ձեռք բերված առանձին կտորներն են: Զորակոչի յենթարկվածների թիվը հաշվում են ամենաքիչը տասնյակ հազարներ: 1919 թվի մայիսի 21-ին Ռուսկոմյերիտասարդության կենտկոմը վորոշեց ամբողջ Ռուսաստանում բոլոր անդամների համար պարտադիր զինավարժություն: Դեռ մինչև այդ ժամանակ նահանգներում Ռկոմյերիտմիություն բոլոր կազմակերպություններին կից ստեղծվում են հատկապես կռվող զորախմբեր: Բացի դրանից կատարում էին մի շարք զորակոչեր հրամանատարական դասընթացների համար, վորոնք յերիտասարդական շարքերից տալիս էին հազարավոր կարմիր հրամանատարներ:

Չափազանց գործունյա մասնակցություն ցույց տվեց միությունը Կարմիր բանակի կազմակերպությանը Ուկրաինայում, 19 թվին. նրա ազատագրությունից հետո Ուկեսսայի կազմակերպությունը ճակատ է ուղարկում իր անդամներից 300 հոգու հենց առաջին յերկու ամսում ընդհատակյա աշխատանքից հետո: Կիևի միությունը բանդիտական զրոհի հանդեպ համաքաղաքային կոնֆերենցիայում վորոշում է ամբողջ կոնֆերենցիայով մեկ-

նել ճակատ: 19 թվի հուլիսին այդ ամբողջ զորախումբը Տրիպոլյեյի մոտ սրի քաղվեց Զելյոնու բանդայի կողմից: Ընկածների թվումն էր յերիտասարդական գաղտնի խմբակների և «նախաձեռնող խմբի» ղեկավար Մ. Ռասմանսկին: 1920 թ. Վրանգելի հարձակումների ժամանակ խարկովցիները լրացնում են զրահապատ գնացքի անձնական կազմը, վոր և անվանվում է «Бро-непоезд КСМУ». Վրանգելի դեմ կռվելու համար Ուկրաինայի միությունը 1920 թվի աշնանը զորակոչի յենթարկեց յերկու հազար հոգու:

Հենց սկզբից միությունը մասնակցություն էր ցույց տալիս մինչ-զինվորակոչական նախապատրաստություն մտցնելու աշխատանքներին: Յուրաքանչյուր մի բաց տեղում առանձնանում էին քաղաք. ղեկավարներն ու քաղկոմները տեղական ընդհանուր զինավարժություն համար: Միության բոլոր անդամները պարտավոր էին հաճախել մինչ-զինվորակոչային նախապատրաստությունը:

Պայերիսմիությունը

գյուղում:

Այդ ժամանակաշրջանում աշխատանքը

գյուղում խլում էր միության ուժի և յենաճի 3/4-ը: Գյուղում կոմյերիտմիության

բջիջները յերբեմն կատարում էին վարչական պարտականություններ՝ ոգնելով խորհրդային մաշմիններին հավաքել պարենտուրքը: Գյուղական բջիջները ամենաակտիվ կերպով մասնակցում էին գյուղում խորհրդային կառավարության շինարարությանը, գյուղական խորհուրդների ընտրություններին, նաև կոմմունա և խորհ. տնտեսություններ ստեղծելու աշխատանքներին: Այնտեղ, վորտեղ չկային կուսակցական բջիջներ, կոմյերիտմիությունականներն իրենց վրա էին վերցնում կուսբջիջների բոլոր պարտականությունները, իսկ վորտեղ կային կուսբջիջներ, կոմյերիտմիությունը ամենամեծ ոգնություն էր ցույց տալիս նրանց: Այդ ժամանակաշրջանում (1918-20 թ. թ.) բավական ու-

ժեղ կապ կար քաղաքի և գյուղի միջև։ Այդ կապին պատուում էին նախ՝ հարմիր բանակը, յերկրորդ՝ «ծնողների մոտ սնվելու» գյուղ գնացող բանվորները, յերրորդ՝ քաղաքից յեկաժ ագիտատորները և չորրորդ՝ գյուղական յերիտասարդության անկուսակցական կոնֆերենցիաները։ Գյուղական բնակիչների աշխատանքների ծանրության կենտրոնը կազմում էր, ինչպես քաղաքում (յիթե չըհաշվենք վարչական և խորհ. կառավ. կազմակերպչությունը աշխատանքները գյուղում), կազմակերպումը, ագիտացիան և զորահավաքը։ Քաղաքի աշխատանքի տարբերությունը գյուղայինից այն էր, վոր միությունը քաղաքում կատարում էր տնտեսական աշխատանք։

Ցնեսական
աշխատանք։

1917 թվից արդեն բանվոր յերիտասարդությունն սկսում է տնտեսական պայքարի փորձեր կատարել։ Կատարվում է բանվոր յերիտասարդությունից գործադուլը Պետրոգրադի Մոսկովյան շրջանում և Վիբորգյան մասում՝ ղեկավարությունը «Труд и Свет» բանական խորհրդի։ 16 թվի վերջերին՝ նոյեմբեր ամսին կուսակցությունը խորհրդակցություն է հրավիրում 36 գործարանների յերիտասարդ ներկայացուցիչներին և առաջադրում է բանվորական ուրի կրճատման, գործադրկության և այլ հարցեր։ Դեկտեմբերի վերջին կոմ. կուսակցությունը ժող. լուս. կոմիտեի անունից ներկայացնում է մի ղեկուցագիր, վորով միջնորդում է՝ գործարանների միջոցներով յերիտասարդության համար բանալ գրագիտության դպրոցներ. սա բանվոր յերիտասարդության դպրոցի համար մղվող պայքարի առաջին քայլն էր։

Ցնեսական աշխատանքի
անցի մեկեր։

Տնտեսական աշխատանքները կատարելու ձևերի մասին յեղած հարցը պարզ չէր։ Հարց է հարուցվում՝ պրոֆմիություններին կից սեկցիաներ և բանվոր յերիտասարդության պատգամավորական խորհուրդներ հիմնելու։ Այդպիսիներ կազմակերպված են Մոսկովյում, Ջամոսկովորեչյեյում, Ուդեսայում ուր նրանց գոյությունը շատ կարճատև յեղավ, վորով

հաստատվեց, վոր տնտեսական աշխատանքների միակ ուղեցույցը կարող է լինել միմիայն մեր միությունը։ Իհարկե, բանվոր յերիտասարդ խորհուրդների հարցը վոչ թե տնտեսական աշխատանքի, այլ առհասարակ յերիտասարդական շարժման ձևերի մասին է։ Բայց առիթը հատկապես տնտեսական աշխատանքներ վարելն էր։

Այդ աշխատանքների
հասնելը։

Այդ ժամանակում տնտեսական աշխատանքների շրջանում մեր կոնկրետ միությունները հետևյալներն էին. — 4 — 6 ժամյա բանվորական ուրի սահմանում, աշխատանքի տեսչությունից խոստիտություններ հիմնելը, միջանի նահանգներում դպրոցներ հիմնելը, անչափահաս բանվորների ակումբներ, վորոնցից հետագայում առաջացավ գործարանային դպրոցների մի ցանց։ Պիտերում նույնիսկ հրատարակվեց մի վորոշում 14 — 18 տարեկան անչափահաս բանվորներին պարտադիր ուսում տալու մասին։

Դեպի գործարանային
դպրոցներ։

Մեր միության անսխալ հայացքը դեպի բանվորական յերիտ. աշխատանքը ձևավորվում էր աստիճանաբար։

Բնորոշելու համար մեր կենտկոմի հայացքը բանվորական յերիտասարդության աշխատանքի վերաբերմամբ, մենք կբերենք 19 թվի փետրվարի 13-ին նրա ընդունած բանաձևը։ Բայց նախորդ պետք է իմանալ, վոր 17 թվի հոկտեմբերի 27-ին, Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից 2 ուր հետո ժողկոմխորհի աշխատանքի մասին կայացած վորոշման մեջ, վորտեղ սկզբից խոսվում է 8 ժամյա բանվ. ուրի կիրառման մասին, մի կետ կա, վոր առաջարկում է 20 թվի հունվարի 1-ից մինչև 20 տարեկան հասակ ունեցող բոլոր յերիտասարդներին ազատել աշխատանքից։ Դա առաջ էր յեկել այն ցանկությունից, վոր յերիտասարդությունը տեղավորվի հատուկ պրոֆտեխնիկական դպրոցներում։ Կենտկոմի բանաձևը հայտարարում է.

«Ռուսկոմյերիտմիության կենտկոմը քննելով անչա-

փահասների աշխատանքի և նրանց սոցիալիստական կրթութեան հարցը՝ կարևոր համարեց անչափահասների կրթութեան միացնել նրա արտադրողական աշխատանքի հետ՝ բարեկարգելով վերջինս սոցիալիստական կրթութեան խնդիրներին յենթարկելու ուղղությամբ։ Սրա համար կենտր. կոմիտեն անհրաժեշտ է համարում։

1) 17 թվի հոկտեմբերի 27-ի դեկրետի այն մասը, վոր վերաբերում է մինչև 14 տ. անչափահասներին գործից հեռացնելուն, թողնել իր ուժի մեջ, իսկ մինչև 1920 թ. հունվարի 1-ը մինչ 20 տ. անչափահասներին հեռացնելու խնդիրը փոխել։

2) Անչափահասների աշխատանքի ֆիզիկական պահպանման և նրա բարենորոգման նպատակներով 14 — 18 տ. անչափահասների համար սահմանել 4 ժամյա բանվորական օր։

3) Անչափահասների ապագա դպրոցներին իբրև հիմք ընդունել ներկայիս գործարաններին կից դպրոցները, վորովհետև III աստիճանի դպրոցները իրենց ծրագրով ու կազմով միանգամայն անպետք են այդ նպատակների համար։

4) Անմիջապես օրենսդրական ճանապարհով կիրառել հետևյալ սկզբունքը — անչափահասների աշխատանքը յենթարկել սոցիալիստական կրթութեան և մտցնել 4 ժամյա բանվորական օր արդյունաբերութեան բոլոր ճյուղերի մեջ աշխատող անչափահասների համար, վերև հիշված սկզբունքի համաձայն բարեկարգելու նպատակով։

Բացի դրանից կենտր. կոմիտեն անհրաժեշտ է համարում հերթի մեջ դնել առևտրա-արդյունաբերական ձեռնարկութուններում և պետական ու հասարակական կազմակերպութուններում աշխատող անչափահասների աշխատանքի և կրթութեան հարցը։

Հետագայում հրատարակվեցին Շացկինի թեզիսները դպրոցական քաղաքականութեան մասին, վորով դիսկուսիա սկսվեց Լուստոդկոմի հետ, և, ինչպես հայտնի է, լիակատար հաղթանակը տարավ կոմյունիստի-

թյունը։ Վիճաբանությունը Լուստոդկոմի հետ տևեց մինչև 21 թիվը։

Առանձնապես ծավալվեց տնտեսակ. աշխատանքը 1920 թ. կեսերին։ Այդ ժամանակ ներկայացուցչություն է հաստատվում պրոֆսիություններում և պետական մարմինների մեջ. բոլոր ժողովուհներն սկսում են ուղարկել շրջաբերական շրջաբերականի յետևից բանվորական յերիտասարդութեան դրութեան բարելավման մասին, ըստ վորում դրվում են ամենալայն խնդիրներ. բոլորին յենթարկել բժշկական քննութեան, ֆիսսակար և վտանգավոր աշխատանքները վերացնել, անմիջապես վերացնել յերեխաների անխնամ վիճակը և սպեկուլյացիան։ Վորպես կուրյոզ կարելի է մատնանշել ընկ. Չալկինի 1920 թ. փետր. 5-ին «Պրավդա»-յում տպած հոդվածը, ուր առաջարկվում է գորահավաքի յենթարկել 15 տարեկանից սկսած ամբողջ յերիտասարդությունը՝ գործարաններում արտադրողական աշխատանք սովորեցնելու համար։

Գաղտնի աօխտոսոմբ։ Քաղաքացիական կռվի ժամանակաշրջանը վերջացնելու համար հարկավոր է կանգ առնել կոմյունիստիութեան աշխատանքների վրա Ռուսաստանի այն շրջաններում, վորոնք գտնվում էին սպիտակների իշխանութեան տակ, այն է՝ Ուկրայնա, Կովկաս, Ուրալ և Սիբիր։

Բավական հաջող եր ընթանում գաղտնի աշխատանքը Ուկրայնայում։ 1919 թ. հուլիսի 26-ի համագումարն ու խորհուրդի գրավումը միաժամանակ տեղի ունեցան։ Այդ պատճառով Դնեպրի ձախ ափն ու Դոն-բասը ներկայացված էին. համագումարն իր ուշադրությունը պիտի կենտրոնացներ Հանրապետութեան պաշտպանութեան վրա։

Դա անդրադարձել եր նույնիսկ արտաքին կողմի վրա. համագումարը գորակոչի յեր յենթարկված. նրա անդամները գիշերները հրացաններով կատարում էին

ձերբակալութիւններ, շուրջկալներ և այլն: Դենիկինը շարունակում էր առաջանալ: Ոգոստոսին ամբողջ Ուկրաինան արդեն գրավված էր սպիտակներով: Անտանտի ծանր տերրորը համարյա ամբողջովին խեղդեց յերթապարզական շարժումը: Փրկվեցին և պահպանվեցին միայն բավական հին և կուռ կազմակերպութիւնները: Փայլուն կերպով աշխատում էր Ուկրաինայի կազմակերպութիւնը, վորն ուներ 300 անդամ՝ տեղավորված մոտ 10 արտադրողական բջիջներում, անչափ լավ կարգավորված էր ներքին դաստիարակչական աշխատանքը. կազմակերպութիւնը լույս էր ընծայում «Թերթիկներ» գաղտնի հրատարակվող «կոմմունիստ»-ում, ուներ կռվող խումբ, վոր ակտիվ մասնակցութիւն ցույց տվեց իշխանութիւնը գրավելու գործում, կազմակերպութիւնը ունեցավ 30—40 պատվիրակներից բաղկացած յերեք համագումար և գաղտնի աշխատանքների ժամանակ այնքան ամրապնդվեց, վոր ձեռնարկեց նահանգական համագումար հրավիրելու աշխատանքներին: Սոսկալի ավերման յենթարկվեց Նիկոլայի կազմակերպութիւնը, ձերբակալվեց համարյա ամբողջ կոմիտեն և գեներալ Սլաշչեի գնդակահարած 63 հոգու մեջ էյին նաև միութիւն միջանի անդամներ: Գաղտնի աշխատանքների վերջում վերակազմվեց Խերսոնի կազմակերպութիւնը: Հավ եր աշխատում Կրեմենչուգի կազմակերպութիւնը, վորի անդամներից՝ ծխախոտի գործարանի բանվորուհիներից 6 հոգի գնդակահարվեցին սպիտակների կողմից: Ակտիվ կերպով կռվում էր Յեկատերինոսլավի կազմակերպութիւնը:

Ինչ վերաբերում է Կովկասին, այնտեղ ամենաուժեղ կազմակերպութիւնը գտնվում էր Բազվում: Աչքի էյին ընկնում առանձնապես տպարանական բանվորների բջիջները: Գաղտնի կազմակերպութիւններ գոյութիւն ունեյին Թիֆլիսում (Վրաստան) և Կովկասի մյուս քաղաքներում: Ուրալում և Սիբիրում յերթապարզական գաղտնի կազմակերպութիւններ գոյութիւն

չունեյին: Բայց ամեն տեղ յերթապարզութիւնը ակտիվ մասնակցութիւն էր ցույց տալիս կուսակցութիւն գաղտնի աշխատանքներին՝ կատարելով առանձին հանձնարարութիւններ, մասնակցում էր սպիտակների դեմ մղվող պարտիզանական հարձակումներին, Կարմիր Գվարդիայում, վորպես խուզարկու և այլն:

Գաղտնի աշխատանքների և քաղաքացիական կռիւ ժամանակաշրջանը զարկ տվավ բանվոր յերթապարզութիւն ինքնագիտակցութիւնը և բարձրացրեց գյուղի քաղաքական ու կուլտուրական մակարդակը: Անցնելով քաղաքացիական կռիւի շկոլան՝ Ռուսաստանի բանվորա—գյուղացիական յերթապարզութիւնը հասունացավ քաղաքականապես և ձեռք մեկնեց ավելի լուրջ ու խոր աշխատանքի—գիտութիւնը: Բայց քաղաքացիական կռիւ վը ունեցավ և իր բացասական կողմերը: Նախ՝ միութիւնների բավական արագ աճումը ունեցավ այն հետեանքը, վոր գոյութիւն ունեցող ակտիվ գործիչների խումբը չկարողացավ բավարարել կոմյերիտմիութիւնականների ամբողջ մասսային: Յերկրորդ՝ քաղաքացիական կռիւը յերթապարզութիւն միջից առաջ քաշեց վարիչներ, ագիտատորներ, բայց վոչ կազմակերպողներ և գիտակից կոմմունիստներ: Յերրորդ՝ յերթապարզութիւնը չկարողացավ տիրանալ գիտութիւն, վորի պատճառով նրա մեջ առաջ յեկան թերուսներ: Բոլոր այս խնդիրներն իրենց ամբողջութիւնը յերևան յեկան 1920 թ. վերջերը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 2-ՐԴ ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՇՈՇԱՓԱԾ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

1. „Первый съезд союзов рабоче-крестьянской молодежи“ (29—4 ноября). Изд. ЦК РКСМ, 1919 г.
2. „Юный Коммунист“, № 1 за 1918 г.
3. „Второй всероссийский съезд РКСМ“. Стенографический отчет. Изд. ЦК РКСМ, 1920 г.
4. „Юный Коммунист“, № 5 за 1919 г.—Статья В. Дунаевского о Советах рабочей молодежи.

5. „Юный Коммунист“, № 6 за 1919 г.—Л. Шацкин: „По поводу Советов рабочей молодежи“ (ответ Дунаевскому).
6. „Тезисы по истории РКСМ“. Изд. ЦК РКСМ, 1921 г.
7. „Спутник Юного Коммунара на 1923 г.“, изд. „Молодой рабочий“, Харьков.—Статья „Пятилетие КСМУ“ и „Триполье“.
8. „Юный Коммунист“, № 13—14 за 1922 г.—Гр. Ларский: „Пятилетие испытаний“.
9. „Юный Коммунист“, № 5—6 за 1921 год.—О. Эрдберг: Крымское подполье; продолжение в № 1—2 за 1922 г.
10. „3 года“ Кавкаский сборник, изданный в 1920 г. в Тифлисе или в Баку.
11. Вл. Дунаевский: „Памятка молодого рабочего“. Изд. ЦК РКСМ, 1920 г.
12. Вершинин: „Наша работа в деревне“. Изд. Смоленского Губ. К-та РКСМ, 1919 г.
13. Коммунистическое движение молодежи в России. Изд. ЦК РКСМ, 1919 г.
14. „Юный Коммунар“, № 3—4 за 1922 г.—И. Скрыпник: „Трипольская трагедия“; К. Виптер: „Первое пятилетие“ и весь отдел „Из прошлого борьбы“.

ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ Գ.

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ԴԵՊԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹՅՈՒՆ. ՆՈՐ
ՏՆՏԵՍ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ՌՈՒՍ.
ԿՈՄ. ՅԵՐ. Մ.

Միութեան ձգնաժամը:

20 թվի վերջին պատերազմական շրջանը վերջացավ: Միությունը մեծ դժվարությամբ եր թեակոխում խաղաղության շրջանը, և փաստորեն այդ շարունակվեց մինչև 1922 թվի, այսինքն 1¹/₂ տարի: Դա հիվանդագին ժամանակաշրջան եր վոչ միայն կոմյերիտիության, այլ նաև պրոֆմիությունների և կուսակցութան համար. մի խոսքով՝ ինչպես ասում են, համաքաղաքական ճգնաժամ եր սկսված:

Պատերազմի վերջանալուց անմիջապես հետո մեր միությունն սկսեց փոքրանալ: Դոնբասի կազմակերպությունը կարճ ժամանակամիջոցում փոքրացավ յերկու անգամ: Հիմնական պատճառը կայանում են անում, վոր յերիտասարդությունը կարիք զգաց սկսել լուրջ և կարևոր աշխատանք — նա սկսեց սովորել: Ազիաացիոն աշխատանքը սպառվեց: Տեղերում չկար գործնական աշխատանք: Գործոն յերիտասարդների փոքրաթիվ խումբը, վոր սովոր եր միայն աշխատանքի պատերազմական մեթոդներին, չկարողացավ բավարարել 400,000 կոմյերիտմիությունականներին: Մասսայից անշատվեց գործոն ընկերների մի մասը: Այս բոլորը միասին վերցրած առաջ բերին աշխատանքի անկում կամ միության ճգնաժամ, վորը և սուր բնույթ ստացավ ու տարածայնություն առաջ բերեց Կենտրոնական Կոմիտեյում (ԴԲԼՆայելեչինա):

Այդ անելանելի դրությունից կարող եր հանել Ռկոմյերիտմիության համառուսական 3-րդ համագումարը:

3-րդ համագումար:

Համագումարի ընտրած հիմնական ուղղությունը ազիտացիայից պրոպագանդային անցնելն էր: Գործնականապես այս նշանակում է աշխատանքի ծանրությունը կենտրոնացնել միության անդամների քաղաքական անգրագիտության վերացման և ակտիվիստներ առաջ բերելու վրա: Համագումարում առաջին հերթին դրված էր բանվորական յերիտասարդության սոցիալիստական կրթության խնդիրը, վորի նպատակն է, վոր գործարանային աշակերտների համար հիմնվին դպրոցներ և պետական մի հատուկ մարմին անչափահաս բանվորների կրթության համար: Համագումարն ընդհանուր ուղղություն տվեց նաև այլ ճյուղի աշխատանքների նկատմամբ: Համագումարում ընկ. Ղենինը տվեց միության խնդիրների փայլուն բացատրությունը, վորն իր նշանակությունը ամբողջովին պահպանում է և այժմս: (Ավելի մանրամասն՝ տես «Ильич о Молодежи»):

Մի քանի փոփոխումներ:

Ինչպես 2-րդ, այնպես էլ 3-րդ համագումարում առաջ յեկավ դիսկուսիա յերիտասարդական շարժման ձևերի մասին: Ընկ. Գարբերը (Կազան) առաջարկում էր միության շրջանակն ավելի սեղմել և մասսայական կազմակերպությունը, վոր կոմմունիստական է իր աշխատանքի ուղղությամբ ու բնույթով, դարձնել կոմմունիստական յերիտասարդության կիսակուսակցական միություն կամ ավելի ճիշտ՝ «Կոմ. Յերիտ. Կուս.»: Հասկանալի յե, համագումարը կտրականապես մերժեց այդ առաջարկությունը (ընդգեմ ձայների աննշան թվի), մատնանշելով, վոր միությունը նշանակություն ունի, վորպես բանվորագյուղացիական յերիտասարդության մասսայական կազմակերպություն: Ուկրայնայի միջանի ընկերներ առա-

ջարկեցին գործարաններում հիմնել բանվորական յերիտասարդական կոլլեկտիվներ (անկուսակցական): Այս առթիվ համագումարն ընդունեց և հատուկ բանաձև.

«Համագումարը մերժում է անկուսակց. յերիտ. կոլլեկտիվներ հիմնելը, իբրև անցողական աստիճան դեպի բջիջները և կազմակերպության հիմնական ձևն է համարում կոմյերիտմիության բջիջների գոյությունը ձեռնարկություններում, ինչպես նաև բանվ. յերիտ. պատգամավորական ժողովի անհրաժեշտությունը՝ ընդունելով, վորպես լայն մասսաների հետ կապ հաստատելու ձև անկուսակցական յերիտասարդական կոնֆերենցիան»:

3-րդ համագումարում ընդունվեց նոր ծրագիր, վորը հետագա 4-րդ համագումարում զգալի փոփոխությունների յենթարկվեց: Բացի վերոհիշյալներից, վիճելի հարցերից մեկն էր միության վերաբերմունքը պրոլետարական իշխանությանը: Մի շարք ընկերներ առաջարկում էին միության այսպես անվանված, «պետականացման» թեորիան: Բանն այն է, վոր մինչև այդ ել միությունը փաստորեն կատարում էր պետական մի շարք ֆունկցիաներ՝ 4 և 6 ժամյա բանվորական որի կիրառումն և այլն: 1920 թվականի վերջերը պետական ապարատն ամրացավ: «Պետականացման» կողմնակիցներն անհրաժեշտ էին գտնում, վոր միությունը լրիվ կատարի պետական բոլոր այդ ֆունկցիաները: Համագումարն այդ մերժեց և պարզ կերպով սահմանագծեց միության և պետական մարմինների աշխատանքները: Չվերցնելով մեզ վրա պետական աշխատանքը՝ մենք ակտիվ մասնակցություն ցույց կտանք նրան: Նման փոխարարերություններ էին սահմանված նաև պրոֆմիությունների հետ:

3-ից դեպի 4-րդ համագումարը:

3-րդ համագումարից հետո սկզբնական շրջանում սկսվեց միության աշխատանքների կենդանություն, բայց հետագայում այդ ընդհատվեց նոր տնտեսական քաղաքականության կիրառմամբ:

Ամբողջ կազմակերպության մեջ սկզբնական շրջանում տեղագրին կերպով տարվում էր քաղաքական անգրագիտության վերացման աշխատանքը: Այդ ժամանակաշրջանի ամենամեծ գործը յեղավ համառուսական խորհրդակցությունը քաղաքական աշխատանքների մասին (1921 թ. փետրվարի 5): Այդ խորհրդակցության մեջ մանրագնահատվել են կերպով նյութեր մշակվեցին անգրագիտության վերացման, արտադրողական պրոպագանդայի, ակմբային աշխատանքի, տպագրության, աշխատակիցներ պատրաստելու և պետական մարմինների հետ փոխհարաբերություններ վարելու համար:

Փետրվարի 15-ին սկսվեց միութային անդամների համառուսական վերացուցակագրությունը: Միութային քանակը ծառայողների և գյուղացիների հաշվին կրճատվեց 50% -ով (մինչև 3-րդ համագումարը միութային 400 հազար անդամների փոխարեն մոտ 200,000 անդամ՝ 1921 թ. կեսերին): Սրանից հետո ապրիլին փորձ յեղավ վորակապես ամրապնդել կազմակերպությունը, նվիրելով շաբաթներ գործարանային բջիջներն ամրապնդելու: Առաջին հերթին սկսվեց ամառային աշխատանքներին ընտելանալու կամպանիան:

Առանձին միջոցներ էլին ձեռք առնված միութային անդամներին քաղաքական կյանքին մասնակից անելու:

Համառուսական 3-րդ համագումարը վորոշեց ժամանակավորապես մեկուսացնել միութայինը, վորպեսզի նա ըստ վորակի ամրապնդե իր շարքերը: Կրոնշտատի դեպքերի ժամանակաշրջանն արդեն ցույց տվեց, վոր միութայինն զգալիորեն կտրված է բանվոր յերիտասարդության մասսաներից: Մոտավորապես հունիսին-հուլիսին (1921 թ.) սկսվեցին շտատների կրճատումներ, յերիտասարդների մասսայական արձակուրդն պաշտոններից, աշխատավարձի նվազումն, բանվորական ուրի տևողության խախտումն: Այս յերևույթն առաջ բերեց վորոշ անտագոնիզմ բանվորական յերիտասարդության ու միութային մեջ, անվստահություն դեպի միութայինը: Սրա հետ

միասին նաև նեպ-ի ստեղծած պարագաները իրենց բացասական ազդեցությունն ունեցան յերիտասարդության վրա. բանվոր յերիտասարդությունը չկարողացավ միանգամից հասկանալ նոր քաղաքականության նշանակությունն ու էությունը: 1921 թվի յերկրորդ կեսին և 22 թվի սկզբներին միութային ամբողջ աշխատանքն ընթանում է հետևյալ նշանաբաններով. պայքար բանվոր յերիտասարդությունը արտադրությունների մեջ պահելու համար, միութային կապի ուժեղացում անկուսակցական յերիտասարդության հետ, նեպ-ի բացատրություն և պայքար նրա ալյասեռող ազդեցության դեմ:

Մինչև Ռ. Կ. Յե. Մ. համառուսական 4-րդ համագումարը շատ քիչ բան էր արված այդ բոլորն իրականացնելու համար, բացառություն է կազմում միայն նեպ-ի բացատրության խնդիրը: Սա բացատրվում է նրանով, վոր նեպ-ը աստիճանաբար էր առաջանում և յուրաքանչյուր անգամ նորանոր հարցեր էր դնում միութային առաջ: Կարևոր է մատնանշել միայն ՊԱՆ-ի (պաշտպանություն և աշխատանքի խորհրդի) վորոշումը, վոր կարգավորում էր շտատների կրճատումը: Դրանից բացի հենց այդ ժամանակաշրջանում հիմք դրվեց գործարանային դպրոցների կառուցման գլխավորօտեսիկրթվարում հիմնվեցին դպրոցներ անչափահաս բանվորների համար: Դպրոցների մեծ մասը հիմնվեց 1921 թվին:

4-րդ համագումար:

4-րդ համագումարին մասնակցում էին 415 պատգամավոր վճռական և մոտ 200 խորհրդակցական ձայնով: Համագումարի հիմնական հարցերն էին՝ բանվոր յերիտասարդության դրությունը, նրա բարելավման միջոցներն ու նոր տնտեսական քաղաքականության հետ կապված միութային հերթական հարցերը:

Բանվորական յերիտասարդության դրության բարելավման համար համագումարն առաջադրեց գործնա-

կան մի շարք միջոցներ. 1) կանոնավորել անչափահաս բանվորներին արձակելու կարգը, 2) ավելացնել դպրոցների թիվը, 3) ճիշտ սահմանել անչափահասների տարեֆը և այլն:

Բայց հիմնական հարցը՝ նոր ուղղութիւնը հարմարվելու մասին եր: Փորձառութիւնն չկար բոլորովին, և համագումարն ստիպված եր առաջ ընթանալ շոշափելով միայն: Միութեան հերթական խնդիրներին մասին բանաձևերում ասվում ե. «բանվորական յերիտասարդութիւնը, վոր ավելի քիչ ե կապված արտադրութեան հետ, քան ամբողջ բանվոր դասակարգը, ավելի լե յենթակա մանր-բուրժուական տարերքին և ապադասակարգայնացման»: Նշանակում ե, անհրաժեշտ ե, վորպես գլխավոր խնդիր դնել «միութեան անդամների թեորեւեւական մակարդակը բարձրացնելու» հարցը և միութեան ամբողջ ապարատն ու աշխատանքի մեթոդները հարմարեցնել այդ խնդրին: Համագումարի հետագա վորոշումները (գործարանային բջիջների դասընթացը, ակտիվ—կազմակերպիչ, աշխատանքը գյուղում և այլն) —այդ կետի մանրամասնութիւններն են միայն:

Համագումարում արվեցին միութեան ծրագրի եյական լրացումները ու փոփոխումներ և մշակվեց կանոնադրութիւնը:

Համագումարում կար 3 հիմնական վիճելի հարց՝ միութեան քաղաքական դերը, տարիքի ցենզը և գտումը: Ուկրայնայի նախկին օպպոզիցիայի մի շարք ընկերներ համագումարում վիճաբանութիւն սկսեցին միութեան քաղաքական դերի մասին: Ըստ եյութեան նրանց առաջարկութիւնը հանգում եր այն բանին, վոր մեր միութիւնը կարողանար խառնվել կուսակցական կյանքին, վոր միութիւնը կուսակցական կազմակերպութիւններին հավասար մասնակցեր վիճելի հարցերի քննութեանը: Իհարկե, այդ պահանջը մերժվեց. մեր միութիւնն, ամենից առաջ, կոմունիստական դաստիարակութեան մասսայական մի կազմակերպութիւն ե. կու-

սակցութեան հետ մեր փոխհարաբերութիւնները կայանում են նրանում, վոր 1) միութիւնը յենթարկվում ե կուսակցութեանը և 2) իր անդամներին լծում ե կուսակցական աշխատանքների, բայց այնպիսի, վորոնք կրում են դաստիարակչական բնույթ, և վորին, սակայն, չեն նպաստում կուսակցական համագումարի վիճաբանութիւնները: Մեր միութիւնը չի հանդիսանում կուսակցութեան մի մասը, մյուս բոլոր կազմակերպութիւնների հետ միատեսակ իրավունքներ ունեցող, այլ նա հանդիսանում ե մի դպրոց, վորի միջոցով կուսակցութիւնն իր շարքերն ե ընդունում յերիտասարդութեան նոր ուժեր:

Տարիքի ցենզը մինչև 16 տ. բարձրացնելու հարցը սպառնում եր միութիւնից հեռացնել բանվոր յերիտասարդութեան մի զգալի թիվ՝ բոլոր 14—16 տարեկաններին: Դրա հետ միասին նա հնարավորութիւն չէր տա միութիւնը մտնելու հենց այդ հասակի անչափահաս բանվորներին, վորոնք բավական շատ եյին գործարաններում: Մերժվեց նաեւ գտման մի միջոց, վորը չպետք ե կարողանար իրագործել իր առաջ դրված խնդիրները, այն ե՝ ազատել միութիւնը մանր բուրժուական տարրերից. սրա փոխարեն համագումարը հիմնական ուղադրութիւն դարձրեց գործարանային շրջանների և բջիջների վրա:

Պայմար դրութեան բուրժուական համար:

4-րդ համագումարից հետո միութիւնը իր հիմնական ուղադրութիւնը կենտրոնացրեց բանվոր յերիտասարդութեան տնտեսական դրութեան բարելավման վրա: Այստեղ պայքար եր մղվում բանվոր յերիտասարդութեան պահպանութեան համար արտադրութեան բոլոր ճյուղերում՝ գործարաններից և տնայնագործական արհեստանոցներից սկսած մինչև կոմիսարիատները: Արձակումները շարունակվում եյին: Աշխատանքի պայմանները բարդանում եյին, առանձնապէս Ռ. Կոմ. Կուսի. Կենտ. Կոմի. պրոֆ-

միությունների աշխատանքների նոր ընթացքի մասին ունեցած թեզիսների շնորհիվ: Պրոֆմիությունները անցան կամավոր անդամության սկզբունքին, մտցվեց կոլեկտիվ համաձայնության սխեմա:

Նոր վարժագծի և արվեստի: Միության ներքին կյանքն արտահայտվում էր նոր կուրսին հարմարվելու մեջ, վոր ընթանում էր շատ դանդաղ: Առաջին հիմնական խնդիրը, վոր առաջ յեկավ, լուսավորության աշխատանքի մեթոդների մասին էր: Տեղերում նոր մեթոդներ գտնելու աշխատանքներ եյին կատարվում, կազմակերպվում էյին դիսկուսիաներ պարերի մասին, վորոշ տեղերում մասսայորեն կիրառվում էյին խաղեր, զվարճություններ:

Նոր ձևերին անցնելը և Կոմյերիտմիության կազմակերպությունների կյանքի հեղաշրջումը վերջնականապես ձևավորվեց փաստապես վոչ թե միության 4-րդ համագումարից անմիջապես հետո, այլ մի կողմից կուսակցության XI համագումարի և մյուս կողմից միության համառուսական կոնֆերենցիայի միջև յեղած ժամանակամիջոցում:

Ուկրաինական օպարտիզմ: Պատերազմից խաղաղության անցնելու ժամանակ միության ցրվածության համար բնորոշ է աղմուկ հանած ուկրաինական դիսկուսիան: Նա ընդգրկեց կազմակերպության ամենավարի մասերը, բայց այնուամենայնիվ զուտ տեղական ուկրաինական բնույթ էր կրում:

Դիսկուսիան Ուկրաինայի սահմաններից դուրս հանելու առանձին փորձերը վորևե զգալի հաջողությամբ չպսակվեցին:

Ուկրաինական «օպարտիզմի» առաջարկում էր՝ 1) հիմնել բանվ. յերիտասարդության անկուսակցական կոլեկտիվներ, և նույնիսկ գյուղացիական, 2) փակել ինտելլիգենցիայի մուտքը միության մեջ, 3) կոմիտեները մեքենայորեն բանվորացնել և այլն: Այս բոլորն

եւ մտնում են միության կոլեկտիվների և մասսայականության հարցի մեջ:

Մեր միությունը հանդիսանում է պրոլետարական մասսայական կազմակերպություն և հենց վորպես այդպիսին եւ իմաստ ունի նրա ինքնուրույն գոյությունը: Այդ պատճառով կարիք չկա ստեղծելու անկուսակցական բանվ. յերիտ. ոժանդակող մասսայական կազմակերպություններ: Աշակերտ յերիտասարդությունը միության մեջ ընդունվում է մեծ դժվարություններով, բայց հենց վոր աշակերտը դարձավ միության անդամ, նրա հետ պետք է վերաբերվել այնպես, ինչպես միության յուրաքանչյուր անդամի հետ:

Համառուկրայնական 3-րդ համագումարն ստեղծեց լիակատար միություն: Միության մեջ գոյություն ունեցող ամեն տեսակի ֆրակցիաները վոչնչացան: Դիսկուսիայից հետո Ուկրաինայի կազմակերպությունը չափազանց արագորեն ամրապնդվեց և դարձավ Ռուսկոմյերիտմիության ամենառաջնակարգ կազմակերպություններից մեկը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 3-ՐԴ ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՇՈՇԱՓԱԾ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

1. Леонтьев.—«К 3-му съезду РКСМ». Изд. ЦК РКСМ, 1920 г.
2. «Резолюции и постановления 3-го всероссийского съезда РКСМ». Гиз, 1920 г.
3. Ленин.—«Задачи союзов молодежи». Гиз, 1921 г.
4. «Юный коммунист», № 16-17 за 1920 г.; отдел: «К 3-му Съезду».
5. «Юный коммунист», № 18 за 1920 г.—Статья Л. Шацкина: «Итоги 3-го съезда».
6. Материалы всероссийского совещания политпросветов». Гиз, 1921 г.
7. Бюллетени IV съезда РКСМ.
8. «Отчет ЦК РКСМ IV-му всероссийск. съезду» Гиз, 1921 г.
9. «Итоги IV съезда РКСМ». Гиз, 1921 г.
10. Л. Шацкин: «Классовость, массовость, интеллигенция и самодеятельность». Гиз, 1921 г.
11. «Съезд единства». Стенографический отчет 3-го всеукраинского съезда КСМ. Изд. ЦК КСМУ, 1921 г.
12. «Решение 3-го всеукраинск. съезда» Изд. ЦК КСМУ, 1921 г.
13. «Дискуссионный листок», орган ЦК КСМУ за 1921 г.

ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ Դ.

ՄԻՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ.
ՌԿՈՄՅԵՐԻՏՄԻՈՒԹՅՈՒՆ ՅԵՎ ՅԵՐԻՏ.
ԿՈՄԻՆՏԵՐՆԱՅԻՈՆԱԼԸ

Ռուսականության XI
համագումարը:

Յերիտասարդական կոմմունիստական միություն մեջ այժմ աշխատանքը նույնքան կարևոր է, վորքան պրոֆմիությունների և գործի մեջ (ներածություն): Այժմ կուսակցությունը չունի ավելի կարևոր խնդիր, քան բանվոր և գյուղացի յերիտասարդ սերնդի դաստիարակությունը» (Լ. Տրոցկի): Յերիտասարդության մեջ կատարվելիք աշխատանքի վրա մենք ավելի պետք է ուշք դարձնենք, քան յեղել է մինչև այժմ. մենք պետք է հասկանանք, վոր սա վոչ թե խաղ է, այլ անչափ լուրջ մի գործ» (Գ. Ջինովյա. Ռուսկոմկունսի XI համագումար. յերիտասարդության մասին):

Բոլոր այս հայտարարությունները հսկայական ազդեցություն ունեցան կուսակցական կարծիքի վրա և արագացրին միության վորակական աճումը: Կուսակցության XI համագումարը յերիտասարդության մասին հանած իր բանաձևում ճիշտ ցուցմունքներ տվեց նաև միությանը իր գործունեության համար և կուսակցական կազմակերպություններին: Այստեղ արդեն նոր կուրսին հարմարվելն արտահայտված է վոչ թե անորոշ, ինչպես միության 4-րդ համագումարում (ուժեղացնել կոմմունիստական դաստիարակությունը), այլ ավելի կոնկրետ: Դա առանձնապես պարզ էր հետևյալ ձևակերպման մեջ. «կոմյերիտմիության ներքին ամբողջ

աշխատանքը պետք է փոխել, և մենք պետք է քսան անգամ ավելի, քան մինչև այժմ, հարմարվենք բանվորագյուղացիական յերիտասարդության հոգեբանական առանձնահատկություններին» (նույն տեղում):

Դրանից բացի՝ կուսակցության XI համագումարը վորոշում է. «Ամբողջ յերիտասարդությունը, մինչև 20 տարեկան, բացի կարմիր բանակայիններից, մտնում է կուսակցության մեջ ՌԿՅԵՐՄիության միջոցով միայն» (նույն տեղում):

Քրոնյա յեվ Զարիճ:

Կուսակցության XI համագումարից հետո, գրեթե առաջին օրերին պրոֆմիությունների և տնտեսական օրգանների՝ բանվոր յերիտասարդության դրություն բարելավմանը նվիրված աշխատանքը ուժեղացավ: Կար հիմնական յերկու հանգույց, վորոնց չլուծվելու դեպքում միության ամբողջ աշխատանքը դրվում էր փակուղու մեջ. դրանք էին՝ բրոնյան (բրոնյա—այսինքն սահմանել այն թիվը, թե բանվոր յերիտասարդության վոր մինիմալ % -ը պիտի աշխատի արտադրության մեջ) և տարիֆը: Համառուսական Կենտ. Գործ. Կոմիտեյի վորոշումն ու հետագա կամպանիան բրոնյայի մասին, Համառ. Կենտ. Արհեստ. Միությունների Խորհրդի վորոշումները վճարման և այլնի մասին սկիզբ դրին այն հեղաշրջման, վորը յերիտասարդությունը դրավ միանգամայն այլ պայմանների մեջ:

Նոր վարեազիծ:

Նոր վարեազիծ, կամ այն, ինչ վոր անվանում են հարմարեցում յերիտասարդության հոգեբանությունը, այժմ է միայն յուրացվում և կիրառվում: Առջևից գնում է Մոսկվան: 1922 թվականի մայիսի 15-ի համառուսական կոնֆերենցիան միջանի յեղրակացություն արավ: Տնտեսական աշխատանքի նոր ձևերը, նրա մասսայական լինելը, աշխատանքն ու պայքարը, կուրսը պատանի բանվորի նկատմամբ, կուլտուրական և քաղաքական աշխատանքների ճիշտ միացումը—սրանք են կոնֆերենցիայի հիմ-

նական վորոշումները: Հետևանքը. «Արտադրութեան մեջ բանվոր յերիտասարդութեան ուժեղ դիմացկունութիւնը բարելավեց միութեան աշխատանքների պայմանները Այս հանգամանքը, ինչպես և կրթական աշխատանքի նոր մեթոդների կիրառումը վնչ միայն այս ամառը պահպանեցին մեր կազմակերպութիւնները, վորոնք անցած տարիներում ամառվա ամիսներին սովորաբար թուլանում էին, այլ շատ տեղերում, վերջին ձմեռվա հետ համեմատած, նույնիսկ ամրապնդեցին» (Կենտկոմի նամակը համառուսական 5-րդ համագումարին): Բավական է աչքի անցկացնել «Ю. Ի.»-ի 5 համար՝ սկսած 6—7-ից, վորպեսզի նկատենք միութեան վորակական աճումը: Վերջին (15—16) համարում խմբագրութիւնը գրում է. «Անցյալ տարվա ընթացքում մեր միութիւնը յեղել է բանվորա-գյուղացիական յերիտասարդական մասսայի իսկական առաջնորդն ու ղեկավարը: Այս բանն ապացուցեցին Մոսկվայի կազմակերպութեան հնգամյա հոբելյանի անթիվ ցույցերն ու սեպտեմբերի 3-ի հսկայական թափօրները (վերջինը հաջողվեց առանձնապես Մոսկվայում): Այժմ 5-րդ համագումարի առաջ դրված է մի հսկայական խնդիր՝ ինքնապաշտպանութիւնից անցնել հարձակման:

այնպէս յիշ խորացում:

Աշխատանքի ծավալման պրոցեսը լայնանում և խորանում էր: Միութեան ամբողջ աշխատանքի մեջ ուրույն տեղ է բռնում բանվոր յերիտասարդութեան կրթութիւնը: Յերկու տարվա ընթացքում միայն գործարանային դպրոցներում սովորողների թիւն աճեց մինչև 50000-ի: Ըստ վորակի շարունակ բարելավումն է կատարվում դպրոցներում և նրանց ձևավորման մեջ: Այս տեսակետից բավական արժեքավոր էր անչափահաս բանվորների կրթութեան նվիրած համառուսական առաջին համագումարը: Առաջին անգամ այստեղ մշակվեցին դպրոցական աշխատանքների մեթոդական ցուցմունքները, ինչ վոր

հսկայական նշանակութիւն ունի բանվոր յերիտասարդութեան դաստիարակութեան գործը ուղիղ դնելու համար: Պետք է հիշել նաև Մոսկվայի կազմակերպութեան արած ծառայութիւնները յերիտասարդական շարժման հանդեպ, ինչպես, որինակ, Բանվ. Յերիտ. Կոմ. Դաստիարակութեան Կենտրոնական Տան (ԲՅԵԿԿԿՏ) հիմնումը, վորը առաջինն է Ռուսաստանում: Առաջին անգամ այս տանն է կիրառվում դաստիարակութեան ամբողջական սխեման, վորովհետև բացի գործարանային դպրոցներից, այստեղ գործում են նաև գործարանային դպրոցների պահանջներին հարմարեցրած յոթնամյակը և գործարանային դպրոցների հրահանգիչների ինստիտուտը:

5-րդ համագումար:

Միութեան համառուսական 5-րդ համագումարը աշխատանքի միջանի փորձեր ցուցադրեց նոր պայմանների համար և մատնանշեց հետագա բայերը դաշնակցային շինարարութեան բոլոր շրջաններում: Համագումարի հիմնական խնդիրն ընկ. Բուխարինի գեկուցումն էր կոմունիստական դաստիարակութեան մասին: Ընդունված բանաձևում, վորպես գլխավոր խնդիրներ, առաջադրվում են՝ կոմունիստական կրթութիւն, մասնագիտական գիտութիւնների ձեռք բերումն Հանրապետութեան համար հարկավոր բոլոր ձյուղերում, գործնական դաստիարակութիւն ամենորյա պայքարում և մասնակցութիւն հասարակական կյանքին: Վորպես մանրամասնութիւն այս կետի, առաջադրվում է՝ գիտութեան խանդավառութիւն, արհեստների մասնագիտացում և ընտրութիւն, յերիտասարդութեան զգացմունքների ոգտագործում, հեղափոխական ումանտիկա, յերիտասարդութեան պլորետարական բարոյականութեան կրթութիւն և ֆիզիկական զարգացում:

Մնացած հարցերը (բանվ. յերիտասարդութեան կրթութիւն, աշխատանքը գյուղում և այլն) տալիս էին գլխավորապես գործնական ցուցմունքներ, ըստ վորում համարյա բոլոր հարցերն էլ քննվում էին նորից նոր վարքագծի տեսակետից:

Նախորդ համագումարներից և վոչ մեկում չկար այնպիսի համերաշխություն ու միաբանություն, ինչպես 5-րդում: Բոլոր շեղումները, վոր այսպես թե այնպես յերևան ելին գալիս առաջներում, արգեն միանգամայն վոչնչացված են: Կոմյերիտմիությունը վերջնականապես ձևավորվեց, վորպես կոմ. յերիտ. մասսայական կազմակերպություն, վորն աշխատում է Ռուսաստանի Կոմմունիստական Կուսակցության հետ համերաշխ և նրա անմիջական հսկողության ներքո:

Ռուսկոմյերիտմիության 5-րդ համագումարը վերջերեց Հանրապետության Կարմիր նավատորմի շեֆությունը: Խաղաղ աշխատանքի ամբողջ ընթացքում կոմյերիտմիությունը չէր դադարում իրար յեռևից խմբեր ուղարկել հրամանատարական դասընթացները: 22 թվի ամառը միությունը նորից միջանի հաղար անդամ, գլխավորապես աշխատող բանվորներից, տվեց նավատորմին: Այսպիսով կոմյերիտմիությունը մինչև նավատորմի շեֆությունն ընդունելը սերտորեն կապվեց նրա հետ:

Միաբան աճումը:

Համառուսական 5-րդ համագումարից հետո նկատվում է բոլոր կազմակերպությունների աճում: Ահա միջանի որինակ.

1) 22 թվի ոգոստոսից մինչև հոկտեմբեր Դոնբասի անդամների թիվը 6,000-ից հասավ 12,000-ի, այսինքն աճեց մոտ 100%:

2) Իվանովո-Վոզնեսենսկն այդ ժամանակամիջոցում -2,153-ից մինչև 2,834, այսինքն 31,20%, 3) Տվերը -2,837-ից մինչև 3,356, այսինքն 13,30%, 4) Սարատովը -4,221-ից մինչև 4,881, այսինքն 18%, 5) Յարոսլավը - ոգոստոսից մինչև նոյեմբեր 1,178-ից մինչև 2,040, այսինքն 78,10%, 6) Վորոնեժն այդ ժամանակամիջոցում -2,862-ից մինչև 3,919, այսինքն 29,90%: Վոլոգդայի կազմակերպությունն աճեց 5 անգամ:

«Միության արագընթաց աճումը կատարվեց ամենից առաջ Խորհրդային Իշխանության քաղաքական կայունությունը, գյուղական տնտեսության ամրապնդ-

դումով, սովի վերացման, արտադրությունց մեջ աշխատող բանվոր յերիտասարդության տնտեսական դրություն բարելավման ու միության տնտեսական աշխատանքի ընդլայնման, ինչպես նաև հեղափոխական տարիների ընթացքում մեծացած յերիտասարդության քաղաքական ակտիվության շնորհիվ» (Կենտ, Կոմի Գամակը միության աճման մասին):

Ռուսկոմյերիտմիություն և Սերիալով Ինտերնացիոնալ:

Վերջում պետք է կանգ առնել միջազգային յերիտասարդական շարժման մեջ Ռուսաստանի միության ունեցած դերի վրա:

Այստեղ մենք տեսնում ենք 3 ետապ. մինչև առաջին կոնգրեսսը, առաջինից մինչև յերկրորդ կոնգրեսսը և յերկրորդից հետո:

«Առաջին համագումարում այս հարցը (միջազգային յերիտ. շարժման մասին) բացառապես ինֆորմացիոն բնույթ եր կրում, այն ժամանակ, յերբ Ռուսաստանի մեր միությունները միջազգային շարժման մասին ունեյին թյուր գաղափար: Առաջին համագումարը վորոշում կայացրեց Արևմտյան Յեվրոպայի յերիտ. սոցիալիստական կազմակերպությունների հետ սերտ կապ հաստատելու անհրաժեշտության մասին: 1919 թվին Ռուսկոմյերիտմիությունը մեծ թափով սկսում է ինֆորմացիա ժողովել միջազգային յերիտասարդական շարժման մասին. նույն թվի յերկրորդ կեսին առաջին անգամ մասնակցում է Բերլինի միջազգային յերիտասարդական կոնգրեսսում (1919 թվի նոյեմբեր), վորով և փաստորեն դառնում է Յերիտասարդական Ինտերնացիոնալի մի մասը» (ՌիՅերմ. պատմության թեզիսները):

Արդեն Կոմյերինտ-ի Բերլինի առաջին կոնգրեսսում Ռուսաստանի պատգամավորի ազդեցությունը չափազանց զգալի յեր: Արևմտյան կազմակերպությունները տեղեկություններ ստացան Ռուսաստանի վորձի մասին: Համառուսական 3-րդ համագումարը հաստատում է Ռուս-

կոմյերիտասարդութեան միացումը յերիտասարդական ինտերնացիոնալի հետ: 1920 թվին Արևելքում ծնվում է յերիտասարդական շարժում: Այդ տեսակետից գլխավոր ծառայութիւնը պատկանում է Ռուսկոմյերիտմիութեան և, ամենից առաջ, նրա ծայրագավառային, Թուրքեստանի և Ադրբեջանի կազմակերպութիւններին: Միջազգային շարժման առաջնակարգ հարցերը 1921 թ. մայիսի համառուսական կոնֆերենցիայում քննվում էին վոչ վորպես ինֆորմացիոն, այլ գործնականի կողմից: Այդ կոնֆերենցիան հավանութիւն տվավ Կենտ. կոմի վորոշումներին, այն է՝ կոնգրեսսի հրավիրման տեղի և ինտերնացիոնալի Գործկոմը Մոսկվա տեղափոխելու մասին, ինչպես և ձևակերպեց ներկայիս յերիտասարդական շարժման հիմնական դերը և նրա փոխհարաբերութիւնը կուսակցութեան հետ քաղաքական բոլոր հարցերի նկատմամբ և այլն»:

«Յերիտասարդական ինտերնացիոնալի յերկրորդ կոնգրեսսում կարելի յեր նկատել Ռկոմյերիտմիութեան դերի հսկայական մեծութիւնը... Բոլոր վորոշումներում անց է կացված Ռկոմյերիտմիութեան սկզբունքային գիծը, վորն ամեն կերպ պաշտպանվում եր բոլոր դիսկուսիաներում... «Գործկոմի Մոսկվա տեղափոխումը մեծացրավ Ռկոմյերիտմիութեան դերը»: Յերկրորդ կոնգրեսսից հետո Ռուսաստանի կազմակերպութիւնը դեկավարի դեր է կատարում միջազգային յերիտասարդական շարժման մեջ:

Քաղաքացիական կռիւի ժամանակ Ռուսաստանի միութիւնը մասսայական մի կազմակերպութիւն եր, վորն իր բնույթով ու կազմով ցայտուն կերպով տարբերվում եր Արևմուտքի մյուս կազմակերպութիւններից:

Վերջինները կատարում էին կոմմունիստական կուսակցութիւնների դերը. սրանք դեռ թույլ էին և նոր էին կազմակերպվում: Յերկրորդ համագումարից և, գլխավորապես, 3-րդից հետո, վորը տեղի ունեցավ 22 թվի վերջը, արևմտյան կազմակերպութիւններն

ըստ տիպի բավական մոտեցան ռուսականին: Սրանով հեշտանում է Ռուսաստանի միութեան փորձից ոգավիւր բոլոր բնագավառներում:

(Բոլոր քաղվածքները վերցված են Ռուսկոմյերիտմիութեան 4-րդ համագումարում ընկ. Լ. Շացկինի կարգացած զեկուցումից. տես համագումարի № 2 բյուլլետենը):

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 4-ՐԴ ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՇՈՇԱՓԱԾ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

1. „XI с'езд РКП (б) о молодежи“.—Изд. ЦК РКСМ, 1922 г.
2. XI с'езд РКП (б). Стенографический отчет. Гиз, 1922 г.
3. „К новой работе“ (всероссийская конференция РКСМ). Изд. ЦК РКСМ, 1922 г.
4. „Материалы по экономической работе РКСМ“. Изд. ЦК РКСМ, 1922 г.
5. „К V с'езду РКСМ“. Изд. ЦК РКСМ, 1922 г.
6. „Первый камень“. Изд. ЦК РКСМ, 1922 г.
7. „Республика молодежи“. Изд. МК РКСМ, 1922 г.
8. Бюллетени V-го с'езда РКСМ.
9. Бюллетень № 2 IV с'езда РКСМ, Доклад т. Шацкина.
10. Комплект журнала „Юный Коммунист“ за 1922 г.
11. „Решения пятого всероссийского с'езда РКСМ“. Изд. „Молодая Гвардия“, Москва, 1922 г.

ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ Ե.

ՏԵՂԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կոնսպեկտը կազմվում է յուրաքանչյուր նախ. կոմիտեյում:

Կոնսպեկտ կազմելիս պետք է ղեկավարվել հետևյալով.

1. Կոնսպեկտի ծրագիրը. 1) Յերիտասարդության մասնակցությունը նախ. հեղափոխական շարժումներին, 2) Յերիտաս. կազմակերպությունները և մինչև Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը գոյություն ունեցող խմբակները, 3) Յերիտասարդությունը Հոկտեմբերյան որերին, 4) Ռուսկոմյերիտ. միություն ծագումը 5) Միությունը քաղաքացիական կռիվում (ճակատում և այլն), 6) Գաղտնի աշխատանք, 7) Պայքար մյուս յերիտ. կազմակերպությունների դեմ, 8) Կուսակցությունն ու Ռուսկոմյերիտմիությունը, 9) Միության աճումը, 10) Կազմակերպության դրությունը:

2. Անհրաժեշտ է գլխավորապես կոնկրետ փաստերով և թվական տվյալներով լուսաբանել այն, թե համառուսական շարժումն ինչպես երբեկվում տեղական մասշտաբով: Առանձնապես կարևոր է թվերով տալ շարժման նկարագիրը:

3. Անհրաժեշտ է կոնսպեկտում հիշատակել շարժման ականավոր մասնակիցներին, ինչպես կենդանի մնացածներին, այնպես և, գլխավորապես, ճակատներում ընկածներին:

4. Պետք է հրապուրվել, ինչպես լինում է սովորաբար, համագումարները և նրանց աշխատանքների

մանրամասնությունները թվելով: Տեղական կազմակերպության պատմությունը պետք է լուսաբանի վեճ թե տարբեր ճյուղերի զարգացումը, այլ տվյալ նահանգի կազմակերպության ընդհանուր աճումը և գլխավորապես նրանց մասնակցությունը ընդհանուր հեղափոխական զարգացման մեջ:

Կոնսպեկտ զեկուցողն ու կազմողը պետք է նախապատրաստական աշխատանք կատարեն.

1) Աչքի անց կացնել կուսակցության պատմության ամբողջ գրականությունն ու նյութերը. 2) Հարցաքննել հին կուսակցականներին, հեղափոխական շարժման մեջ յերիտասարդ որերին ինչ մասնակցություն են ունեցել իրենք և ինչ մասնակցություն է ունեցել ամբողջ յերիտասարդությունը նրանց հիշողությամբ: 3) Այդ նպատակով նայել հին կուսակցականների անկետաները, վոր նրանք զտման ժամանակ ներկայացրել են տեղական հանձնաժողովներին. 4) Հավաքել արխիվային գնահատելի նյութեր (առաջին արձանագրությունները, դիմումներ և կոչեր, լրագրական քաղվածքներ, պուլմիկա մյուս կազմակերպությունների հետ, գորակոչի յենթարկվածներից ցուցակները և այլն). 5) Միության ծեր անդամներից տեղեկություններ հավաքելով վերականգնել միությունային շարժման հետաքրքիր դեպքերը (զաղտնի աշխատանքներից և այլն), 6) Հավաքել ստատիստիկական տվյալներ միություն շարժման մասին. 7) Հավաքել կենսագրական նյութեր տեղական յերիտասարդական շարժման ռահվիրաների մասին. 8) Տվյալներ հավաքել, թե միություն տեղական կազմակերպությունը քանի անդամ է տվել կուսակցությանը:

Տեղական շարժմանը վերաբերող վերջին դասախոսությունների նախապատրաստական աշխատանքի համար պետք է անպայման կանչել նահապետիկուսական յերիտասարդական սեկցիայի բոլոր մասնակիցներին: Կուսակցության և յերիտասարդական պատմությունների նյութը նայելը, «ծերերի» հարց ու փորձը և այլն

ամբողջովին պետք է դրվի կուրսանտները վրա: Նահ-
կոմի ներկայացուցչի գործը պիտի լինի ղեկավարել
նրանց աշխատանքները միայն:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

Պոմյեխոստոլով
Հայաստանում:

Մարքսիստական բնույթ կրող յերիտա-
սարդական առաջին կազմակերպությունը
Հայաստանում հիմնվում է 1916 թ. աշնան ելմիածնում,
իսկ 17 թ. Յերևանում: Դրանք մարքսիզմ ուսումնասի-
րող աշակերտական և ուսանողական փոքր խմբակներ
էին:

1918 թ. Յերևանի կազմակերպությունը զգալիորեն
մեծացել էր. անդամների թիվը հասնում էր 30—35 հոգու.
նման կազմակերպություն ստեղծվում է Ալեքսպոլում և
Հայաստանի այլ վայրերում: 18 թ. վերջերին նա այն-
քան է ուժեղանում, վոր կարողանում է մեծ նվաճում-
ներ անել նաև բանվորների շրջանում:

1919 թ. նոր կազմակերպություններ են ստեղծվում
Ղամարլվում, Ուշականում, Զանգեզուրում, Դիլիջանում
և այլ վայրերում: Նույն թվականին ստեղծվում է այդ
կազմակերպությունները ողակող կենտրոնը Յերևանում:

Միությունը կոչվում էր «Սպարտակյան» և գերա-
զանցապես քաղաքական հողի վրա յեր դրված: Նա
նպատակ էր դրել իրեն ղափակարգայնորեն կրթել և
համոզնացնել Հայաստանի բանվորա-գյուղացիական
յերիտասարդությունը և պատրաստել նրան հեղափոխա-
կան աշխատանքների համար: Չնայած դաշնակցական-
ների հալածանքներին, 1919 թ. մայիսի 1-ին լույս է
տեսնում միության որդան «Սպարտակ»-ի առաջին հա-
մարը: Յերկրորդ համարի լույս ընծայելուց հետո գաղա-
նիքը բացվում է և թերթը խափանվում:

1920 թ. սկզբներին Կոմ. կուսակցության ղեկա-

վարությունը և Բազմից յեկած ընկերների ոժանդա-
կությունը միությունը հսկայական աշխատանքներ է
կատարում բանվորների և զինվորների շրջանում: 1920 թ.
մայիսին միությունը այնքան էր ուժեղացել, վոր պատ-
րաստվեց մայր կուսակցության հետ դուրս գալ բաց
պայքարի իր ղափակարգային հակառակորդների դեմ:

Ապստամբության պարտությունից հետո միությունը
սկսում է թուլանալ, ուժերը ցրվի են գալիս, բայց այդ
բոլորը կրում է ժամանակավոր բնույթ: 7 ամսից հետո
տեղի յե ունենում Հայաստանի բանվորա-գյուղացիական
հեղափոխությունը:

Խորհրդայնացումից հետո սկսվում է ուժեղ թափով
աշխատանք թե Յերևանում և թե մյուս գավառներում:
21 թ. հունվարին Յերևանի կազմակերպության քաղա-
քային անդամների թիվը հասնում էր 200-ի, Ելմիածնի
կազմ. մոտ 100-ի: Զեռնարկել էին գյուղերում ևս
բշիջներ ստեղծելու: Հոսանքը դեպի միությունը տա-
րերային էր, բայց պատրաստի ղեկավարների սակա-
վությունը հնարավորություն չէր տալիս մեծացող կազ-
մակերպության կարիքները լիովին բավարարելու: Միու-
թյան հին կորիզը թույլ էր, անկարող նորեկներին իր
մեջ մարսելու, և այդ հանգամանքը հետագայում շատ
վատ է անդրադառնում կազմակերպության վրա:

Փետրվարյան հակա-հեղափոխության ժամանակ
ընկերների մեծ մասը ձերբակալվում են: Մնացածը կու-
սակցության և Խորհրդային իշխանության կողմն անցած
զորքերի հետ ֆրոնտ են կազմում ընդդեմ ավանտյու-
րիստների: Ղամարլուի ֆրոնտում, միայն այդ շրջանից
մասնակցում էին 100 կոմսոմոլիստներ: 42 որ տևող
քաղաքացիական կռիվներին հաղիվ մանկական հասակ
ապրած կազմակերպությունը հայտնաբերում է անորի-
նակ յեռանդուն մասնակցություն:

Քաղաքացիական կռիվները վերջանում են բանվոր-
ների և չքավոր գյուղացիների հաղթանակով: Ապրիլի
2-ից միությունը նորից հնարավորություն է ստանում

անարգել աշխատելու. յեռանդն ու վոգեորությունը նորից ե համակում բոլորին: Վերակազմվում ե Կենտկոմի ցրիվ յեկած կազմը, սակայն հներից շատերը չկային. նրանք պատանդ եյին վերցվել դաշնականների կողմից, իսկ հետո Տաթևի քարաժայռերից ձորը թափվեցին:

Յերկու ամսվա աշխատանքներից հետո հունիսի 12-ին հրավիրվում ե Կենտկոմի առաջին լայնացրած պլենումը: Պլենումը պարզում ե, վոր կազմակերպչական ասպարիզում հսկայական նվաճումներ եյին կատարվել. կազմակերպության անդամների թիվը հասել եր 6625 հոգու:

Ոգոստոսի 1-ից սկսվում են շրջանային և գավառային համագումարներ, իսկ 20-ին հրավիրվում ե համահայկական առաջին համագումարը. դա ամենախոշոր հաղթանակն եր Հայաստանի բանվորա-գյուղացիական յերիտասարդության: Առաջին համագումարը վերջնականորեն կազմակերպության հիմքն ե դնում ապագա աշխատանքների ուղիները:

Առաջին համագումարից 3 ամիս անց հրավիրվում ե նորընտիր Կենտկոմի առաջին լայնացրած պլենումը: Տեղերի զեկուցումներից պարզվում ե, վոր միութենական ներքին աշխատանքները դաշտային աշխատանքների պատճառով զգալի թուլացել եյին, այն ինչ խորհրդչինարարական ասպարիզում միության ուժերով կատարվել եր անգնահատելի աշխատանք:

Նոյեմբերին տեղի յե ունենում Հայաստանի խորհուրդների առաջին ընտրությունը. Յերևանի գավառում խորհուրդների մեջն են անցնում 200-ից ավելի կոմսոմոլիստներ, իսկ ամբողջ Հայաստանում մոտ 1060 հոգի: Դեկտեմբերին կատարվում ե Կարմիր բանակի համար առաջին զորահամալսքը. Կոմսոմոլը սալիս ե իր շարքերի 1500 դասակարգայնորեն վորոշ շաղախ ստացող յերիտասարդներ, վորոնք Կարմիր բանակի հիմքն են դառնում: 1922 թ. հունվարին կատարվում ե միության առաջին գտումը:

Կազմակերպությունից դուրս են արվում 893 յերիտասարդներ, վորպես անհարազատ տարր: Մայիսի 10-ից ձեռնարկվում ե համահայկական II-րդ համագումարը: Մինչև II-րդ համագումարը հսկայական աշխատանքներ եյին կատարվել, անդամների թիվը հասել ժր 7097-ի. անգրագետները պակասել եյին 1600 հոգով, բանվորների թիվը միության մեջ կրկնապատկվել եր. յերկաթուղու գծում ստեղծվել եր մի ուժեղ կազմակերպություն. անց եր կացվել 17 կամպանիա:

Յերկրորդ համագումարից մինչև մեր որերը Միությունը քաղաքական-լուսավորական աշխատանքների շրջանում հսկայական գործ ե կատարել: Անգրագետները պակասել են 70% -ով: Միության անդամների քաղ-գրագիտության համար արված ե հնարավորության մագրումումը, գավառային կենտրոններում բացված են յեղել բաղ-գրագիտության դասընթացներ, շրջաններում աշխատանքները սիստեմատիկ կերպով տարվել են կիրառնորյա դասընթացների միջոցով. բանվոր յերիտասարդության շահերի պաշտպանության խնդրում արվել ե մեծ աշխատանք. ապահովվել ե բրոնի (броня) խընդիրը. Միության մեջ բանվորների թիվը այս անգամ ելի յե կրկնապատկվել. այժմ Միությունն ունի 6294 անդամներ և թեկնածուներ, վորոնցից 663 բանվոր, 918 անգրագետ:

Բացի իր ներքին անմիջական աշխատանքներից կոմյերիտմիությունը զեկավարել ե նաև Պատկոմական կազմակերպության քաղաքական-լուսավորական աշխատանքը:

Ահա այսպիսի անցյալ և ներկա ունեցող կոմյերիտմիության առաջ կանգնած են յերեք խոշոր խնդիրներ. առաջին՝ կազմակերպության ներսում բանվորական կորիզի անմիջական ուժեղացումը թե քանակով և թե վորակով, յերկրորդ՝ յեղած Միության մասսայի վորա-

կի բարձրացումը, վորպես նախապայման նրա դասակարգային գիտակցութեան, յերրորդ՝ անկուսակցական յերիտասարդութեան շրջանում ունեցած իր գաղափարական ազդեցութեան բարձրացումը:

Ց Ա Ն Կ

Առաջարան 2-րդ հրատարակութեան	3
Առաջարան 1-ին հրատարակութեան	4
Դասախոսութիւն Ա.—Յերիտասարդական մասնայական շարժման սկզբնավորութիւնը	6
Դասախոսութիւն Բ.—Յերիտասարդութիւն և քաղաքացիական կռիւ: Միութեան առաջին քայլերը	26
Դասախոսութիւն Գ.—Պատերազմից ղեկի խաղաղութիւն: Նոր օրհանգիստի քաղաքականութիւն և Ռկոմյերիտմիութիւն	43
Դասախոսութիւն Դ.—Միութիւնը նոր պայմաններում: Ռկոմյերիտմիութիւնը և Յերիտմիութեան անցիւնը	52
Դասախոսութիւն Ե.—Տեղական կազմակերպութիւնների պատմութիւնը	60
Հավելւած.—Վոմյերիտշարժումը Հայաստանում	62

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0189097

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

Քաղաքական գրականության սերիա

1. Կ. Մարքս—Վարձու աշխատանք ու կապիտալ, թարգմ. Ստ. Շահումյանի (72 էջ)—լույս է տեսել 1921 թ., Յերևան. Գինը — ր. 15 կ.
2. Կ. Տոպոլով—Հարկավոր և արդյոք բանվորներին ու գյուղացիներին սեփական զորք և խնչու համար, թարգմ. Նարգիսյանի (24 էջ), 1922 թ., Յերևան » — ր. 10 կ.
3. Ա. Մյասնիկյան — Մեր քաղաքականությունն ու հերթական խնդիրները (15 էջ), 1922 թ. Յերևան » — ր. 5 կ.
4. Ն. Անյին—Պարենհարկի մասին, թարգմ. Թ. Ա. (64 էջ)—1922 թ. Յերևան » — ր. 15 կ.
5. Միխ. Գորել—Բերքի սակավություն և սովի պատճառները, թարգմ. Կ. Հ., 1922, Յերևան » — ր. 5 կ.
6. Կ. Մարքս յով Ֆ. Անգելս—Կոմունիստական Մանիֆեստ, թարգմ. Պ. Մակինցյանի (79 էջ) 1922 թ., Յերևան » — ր. 40 կ.
7. Կ. Ռադիկ—Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը և նրա առաջը պատմության մեջ, թարգմ. Կ. Հ. (22 էջ), 1922 թ. Յերևան » — ր. 5 կ.
8. Վ. Բրատյանսկի—Պայքար աշխարհի բարեքների համար, թարգմ. Կ. Հ. (12 էջ) 1922 թ. Յերևան » — ր. 5 կ.
9. Ա. Մուսկով—Սոցիալիստ-հեղափոխականները Անգրեկովիկայում (29 էջ), 1922 թ., Յերևան » — ր. 15 կ.
10. Ա. Յիկովենկո—Գրադարանագիտություն ալբանական, թարգմ. Յ. Թադևոսյանի (42 էջ) 1922 թ. Յերևան » — ր. 20 կ.
11. Քաղաքականության համադրումը (72 էջ), 1923 թ. Յերևան » — ր. — կ.
12. Կ. Ռադիկ—Վ. Ի. Լենին, թարգմ. Ս. Զ. (16 էջ) 1923 թ. Յերևան » — ր. 10 կ.
13. Կովալենկո—Քաղաքական գրագիտություն ձեռնարկ, թարգմ. Լ. Աբովյանի (Հ. Պետրասի խմբ. մարմնի հավելումներով) » — ր. 40 կ.
14. Ռուս. Կոմ. Յերիտ. Միություն Պատմությունը — 30 կ.

Գինը 30 կ.

Լույս տեսած գրքերը ծախվում են Պետհրատի գրախանութներում

Գինը տպագրված և Պետհրատի առաջին տպարանում (Վաղարշապատ)

